

ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης
με την Ομάδα κρατών της Αφρικής,
της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP).
Ανάλυση του θεσμικού πλαισίου.**

Παναγιώτα Σαρακατσιάνου

Μάιος, 2024

ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**Η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης
με την Ομάδα κρατών της Αφρικής,
της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP).
Ανάλυση του θεσμικού πλαισίου.**

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Δημόσια Διοίκηση
στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Παναγιώτα Σαρακατσιάνου

Μάιος, 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Παναγιώτα Σαρακατσιάνου 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	7
Abstract	7
Λεξικό Όρων	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Θεωρητική Θεμελίωση	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογία	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση και Αποτελέσματα	16
4.1. Μέρος Α΄: Η Συνθήκη της Ρώμης.....	16
4.1.1. Η Συνθήκη της Ρώμης ως νομιμοποίηση της συνεχιζόμενης αποικιοκρατίας.....	16
4.1.2. Η δημιουργία της ευρωπαϊκής κοινής αγοράς και η ρύθμιση του εμπορίου	17
4.1.3. Η απουσία ανάπτυξης δυτικού τύπου και η έλλειψη ενιαίας πολιτιστικής ευρωπαϊκής ταυτότητας στην Αφρική	19
4.1.4. Το κύμα αποαποικιοποίησης και η διαιώνιση της σχέσης μητροπόλεων- αποικιών	20
4.2. Μέρος Β΄: Η Σύμβαση Σύνδεσης Γιαουντέ	20
4.2.1. Η Σύμβαση Γιαουντέ και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ τυπικά ισότιμων και κυρίαρχων εταίρων	20
4.2.2. Η δομή της Σύμβασης Γιαουντέ και οι διαδικασίες αλληλεπίδρασης.....	23
2.3. Το εμπόριο και η εφαρμογή προτιμησησικών ρυθμίσεων	24
4.2.4. Το σύστημα αναπτυξιακής συνεργασίας και η πρόσβαση στους χρηματοδοτικούς πόρους	24
4.2.5. Η κριτική που δέχτηκε η Σύμβαση Γιαουντέ για προώθηση του νεοϊμπεριαλισμού	25
4.2.6. Παράγοντες που οδήγησαν στη λήξη της Σύμβασης Γιαουντέ και οι προκλήσεις του νέου παγκόσμιου πλαισίου	26
4.3. Μέρος Γ΄: Η Σύμβαση Λομέ.....	27
4.3.1. Το νέο μοντέλο συνεργασίας μεταξύ Βορρά-Νότου	27
4.3.2. Τα αμφιλεγόμενα θέματα που έθιξαν οι Συμβάσεις Λομέ και οι κύριες καινοτομίες τους	28

4.3.3. Οι εμπορικές παραχωρήσεις της Σύμβασης Λομέ στα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ.....	30
4.3.4. Η ρήτρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η εξέλιξη της αναπτυξιακής πολιτικής.....	31
4.3.5. Το χάσμα μεταξύ των οικονομιών Βορρά-Νότου και το δημόσιο χρέος του Τρίτου Κόσμου.....	33
4.3.6. Το τέλος της εποχής Λομέ και η ανάγκη προσαρμογής στη νέα χιλιετία	36
4.4. Μέρος Δ΄: Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης Κοτονού	37
4.4.1. Οι τρεις πυλώνες της Συμφωνίας Κοτονού και οι αλλαγές που έφερε στην εταιρική σχέση ΕΕ-ΑΚΕ	37
4.4.2. Οι διαπραγματεύσεις για τις αναθεωρήσεις των Συμφωνιών Κοτονού.....	39
4.4.3. Οι αμοιβαίες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου.....	40
4.4.4. Η διαχείριση της εξωτερικής βοήθειας και οι στρατηγικές μείωσης της φτώχειας.....	43
4.4.5. Οι κανονιστικές διατάξεις της Συμφωνίας Κοτονού και η αμφισβήτηση της εταιρικής σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ.....	45
4.4.6. Η αξιολόγηση της Συμφωνίας Κοτονού και οι αντιπαραθέσεις.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	48

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας

Παναγιώτα Σαρακατσιάνου

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας

Η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP). Ανάλυση του θεσμικού πλαισίου.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις **14 Ιουνίου 2024** από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή

Πρώτος επιβλέπων:

Βικτωρία Πιστικού *Επίκουρη Καθηγήτρια Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων*

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Γιώργος Μεραμβελιωτάκης *Λέκτορας Οικονομικής Θεωρίας & Πολιτικής*

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Μανιούδης Μανόλης *Οικονομικός Αναλυτής- Ερευνητής INEMY-ΕΣΕΕ*

Η ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Η Παναγιώτα Σαρακατσιάνου γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η σχέση της ΕΕ με την Ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP). Ανάλυση του θεσμικού πλαισίου», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Παναγιώτα Σαρακατσιάνου

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει την εξέλιξη της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ μέσω του θεσμικού πλαισίου Συνθηκών, Συμβάσεων και Συμφωνιών, από το 1957 έως το 2020, ώστε να αξιολογηθεί ο τρόπος με τον οποίο έχει επηρεαστεί από τις κανονιστικές αξίες που επιβάλει η ΕΕ. Συγκεκριμένα εξετάζει, αν η σχέση ΕΕ-ΑΚΕ θεμελιώνεται ως ισότιμη εταιρική σχέση, ή αν πρόκειται για μια ασύμμετρη σχέση στην οποία αρχές όπως η δημοκρατία, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, η ειρήνη και οι θεμελιώδεις ελευθερίες είναι οι όροι με αντάλλαγμα την εμπορική συνεργασία. Εξετάζει κατά πόσο, η κατανομή της οικονομικής βοήθειας είναι σε συνάρτηση με την κανονιστική ρητορική που χρησιμοποιεί η ΕΕ για να περιγράψει την αναπτυξιακή πολιτική της, ή αν τα συμφέροντα του ίδιου του δωρητή υπερισχύουν. Οι υπάρχουσες ακαδημαϊκές εργασίες, προβάλλουν μια ασυμμετρία όσον αφορά τις διαδικασίες χάραξης πολιτικής της ΕΕ, και σημαντικές ενδείξεις στο θεσμικό πλαίσιο αποδεικνύουν ότι οι μακροοικονομικές μεταβλητές είναι πιο σημαντικοί παράγοντες από ό,τι οι ανθρωπιστικές μεταβλητές, καθώς και ότι τα κανονιστικά πλαίσια πολιτικής, χρησιμοποιούνται συχνά για να εκλογικεύσουν οπισθοδρομικές τακτικές στην οικονομική σχέση με τους εταίρους της. Τα αποτελέσματα της εργασίας τείνουν προς την άποψη ότι η κανονιστική οντολογία της ΕΕ και οι γεμάτες κανόνες ατζέντα της, βασίστηκε περισσότερο σε μια ρεαλιστική στρατηγική υλοποίησης των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων της και όχι σε μια ιδεαλιστική ανθρωπιστική προσέγγιση.

Λέξεις - κλειδιά: *Ευρωπαϊκή Ένωση, Συνθήκη της Ρώμης, Σύμβαση Γιαουντέ, Σύμβαση Λομέ, Συμφωνία Κοτονού, κανονιστική ισχύς, αναπτυξιακή πολιτική, εμπόριο, ανάπτυξη*

Abstract

This thesis analyses the evolution of the EU-ACP relationship through the institutional framework of Treaties, Conventions and Agreements, from 1957 to 2020, in order to assess how it has been affected by the normative values imposed by the EU. In particular, it examines whether the EU-ACP relationship is founded as an equal partnership, or whether it is an asymmetrical relationship in which principles such as democracy, respect for human rights, the rule of law, peace and fundamental

freedoms are the conditions in exchange for trade cooperation. It examines whether the distribution of financial aid is in line with the normative rhetoric used by the EU to describe its development policy, or whether the interests of the donor itself prevail. Existing academic work projects an asymmetry in terms of EU policy-making processes, and considerable evidence in the institutional framework demonstrates that macroeconomic variables are more important factors than humanitarian variables, and that normative policy frameworks are often used to rationalise regressive tactics in the economic relationship with its partners. The results of the paper tend towards the view that the EU's normative ontology and its rule-filled agenda was based more on a pragmatic strategy to implement its political and economic interests rather than an idealistic humanitarian approach.

Keywords: *European Union, Treaty of Rome, Yaoundé Convention, Lomé Convention, Cotonou Agreement, normative power, development policy, trade, development*

Λεξικό Όρων

Ελληνικά Ακρωνύμια

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕ-ΑΚΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση-Ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Αγγλικά Ακρωνύμια

ACP	African, Caribbean and Pacific Group of States	Ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού
AAMS	Associated African and Malagasy States	Συνδεδεμένα κράτη της Αφρικής και της Μαδαγασκάρης
AU	African Union	Αφρικανική Ένωση
CAP	Common Agricultural Policy	Κοινή Γεωργική Πολιτική
CARICOM	Caribbean Forum	Φόρουμ της Καραϊβικής (CARIFORUM)
CCP	Common Commercial Policy	Κοινή Εμπορική Πολιτική
CET	Common External Tariff	Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο
CFSP	Common Foreign and Security Policy	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
CIB	Industrial Cooperation Board	Συμβούλιο Βιομηχανικής Συνεργασίας
CID	Center for Industrial Development	Κέντρο Βιομηχανικής Ανάπτυξης
CIP	Common Industrial Policy	Κοινή Βιομηχανική Πολιτική
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa	Κοινή αγορά της Ανατολικής και Νότιας Αφρικής
CPA	Cotonou Partnership Agreement	Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης Κοτονού
CSO	Civil Society Organisation	Οργάνωση της Κοινωνίας των Πολιτών
CSPs	Country Strategy Papers	Έγγραφα Στρατηγικής Χώρας
CSPs	Country Strategic Plans	Έγγραφα Στρατηγικής Χώρας
DG DEVCO	Directorate-General for International Cooperation and Development	Γενική Διεύθυνση Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης
EBA	Everything-but-Arms	Όλα εκτός από Όπλα
EC	European Community	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
EDF	European Development Fund ()	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης
EEC	European Economic Community	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
EIB	European Investment Bank	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
EPAs	Economic Partnership Agreements	Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης
FDI	Foreign Direct Investment	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
FPAs	Fisheries Partnership Agreements	Συμφωνίες Αλιευτικής Σύμπραξης
FTA	Free Trade Area	Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου
GMP	Global Mediterranean Policy	Παγκόσμια Μεσογειακή Πολιτική
GSP	General System of Preferences	Γενικό Σύστημα Προτιμήσεων
IC	Implementing Conventions	Εκτελεστικές συμβάσεις
ICC	International Criminal Court	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
IMF	International Monetary Fund	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
LDCs	Least Developed Countries	Λιγότερο Ανπτυγμένες Χώρες
MDGs	Millennium Development Goals	Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας
MFN	Most favoured nation	Πλέον Ευνοούμενο Κράτος
NGO	Non-Governmental Organization	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
NIEO	New International Economic Order'	Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη
NIPs	National Indicative Programmes	Εθνικά Ενδεικτικά Προγράμματα
OACPS	Organisation of African, Caribbean and Pacific States	Οργανισμός Κρατών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού
OAU	Organisation of African Unity	Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας
OCTs	Overseas Countries and Territories	Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

OPEC	Organisation of Petroleum Exporting Countries	Οργανισμός Πετρελαιοεξαγωγικών Χωρών
PCD	Policy Coherence for Development	Συνοχή της Πολιτικής για την Ανάπτυξη
PSD	Private Sector Development	Ανάπτυξη του Ιδιωτικού Τομέα
PTAs	Preferential Trade Agreements	Προτιμησιακές Εμπορικές Συμφωνίες
REC	Regional Economic Communities	Περιφερειακή Οικονομική Κοινότητα
RIAs	Regional integration Agreements	Συμφωνίες Περιφερειακής Ολοκλήρωσης
RTAs	Regional Trade Agreements	Περιφερειακών Εμπορικών Συμφωνιών
SADC	Southern African Development Community	Αναπτυξιακή Κοινότητα Νότιας Αφρικής
SSA	Sub-Saharan Africa	Υποσαχάρια Αφρική
STABEX	Système de Stabilisation des Recettes d'Exportation	Σύστημα Σταθεροποίησης των Εξαγωγικών Κερδών
SYSMIN	System of Stabilization of Export Earnings from Mining Products	Σύστημα Σταθεροποίησης των Εσόδων από Εξαγωγές Μεταλλευτικών Προϊόντων
UN	United Nations	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development	Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη
WTO	World Trade Organization	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή

Οι σχέσεις της Ευρώπης με την Αφρική, την Καραϊβική και τον Ειρηνικό, εξελίχθηκαν κατά την διάρκεια των χρόνων αντανακλώντας τις αλλαγές του παγκόσμιου στερεώματος, και της οντότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) –ενός ολοένα και πιο φιλόδοξου και ορατού παγκόσμιου παράγοντα (Babarinde, 2019).

Στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο βασίστηκε η σχέση ΕΕ-ΑΚΕ, από τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 έως τη λήξη της Συμφωνίας Κοτονού το 2020, συνάδει με τη ρητορική της κανονιστικής ισχύς που χρησιμοποιεί η ΕΕ για να περιγράψει τον εαυτό της δίνοντας προτεραιότητα στις ανάγκες των εταίρων της.

Η Ομάδα κρατών ΑΚΕ επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης, καθώς αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο δοκιμασίας για τη συνολική αξιοπιστία και ηθική της ευρωπαϊκής ρητορικής και δράσης υπό το πρίσμα ότι είναι αναπτυσσόμενες χώρες (Serps, 2013) με τις οποίες η ΕΕ συνδέεται χρονολογούνται από την ίδια τη δημιουργία της (Raimundo, 2020).

Για την υλοποίηση της εργασίας έγινε αναζήτηση μελετών, δημοσιευμένων άρθρων, βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών στον ιστότοπο Google Scholar, με χρονική περίοδο αναζήτησης από το 1995 έως 2022. Το ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4, εστιάζει με ανασκόπηση της βιβλιογραφίας στο θεσμικό πλαίσιο της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ. Είναι χωρισμένο σε τέσσερα μέρη και στο καθένα από αυτά εξετάζονται οι καινοτομίες των κανονιστικών ρυθμίσεων, και αναλύεται η εφαρμογή των στρατηγικών συνεργασίας, η εμπορική πολιτική, η αναπτυξιακή πολιτική, η ανθρωπιστική βοήθεια, καθώς και οι αντιδράσεις και οι παράγοντες που οδήγησαν στον επαναπροσδιορισμό και στην σύναψη νέων συμφωνιών.

Στο Μέρος Α', παρουσιάζονται οι αρχές της εμπορικής και αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΕΚ) (Sakr, 2021), με τις Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη (ΟΤΣ), χωρίς να προκύπτει με ποιον τρόπο η ΕΚ εξουσιοδοτήθηκε να διατηρήσει στη Συνθήκη της Ρώμης τον έλεγχο των αφρικανικών εδαφών, καθορίζοντας έτσι το μέλλον τους και καθιστώντας την ανεξαρτησία τους δυσκολότερη (Polonska-Kimunguyi, 2023).

Η Συνθήκη της Ρώμης ως ένα νεοαποικιακό σχέδιο, αναδιαμόρφωσε την υπάρχουσα αποικιοκρατική λογική της Ευρώπης (Polonska-Kimunguyi, 2023). Συγκεκριμένα, το άρθρο 131 του Μέρους IV, θέσπισε την «Ένωση» που ουσιαστικά ήταν το νομικό μέσο, μέσω του οποίου η

ευρωπαϊκή αποικιοκρατία ενσωματώθηκε και έγινε αποδεκτή στο σχέδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Sakr, 2020). Η «Ένωση» μέσω των μηχανισμών της αγοράς εξασφάλισε την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και ενσωμάτωσε τις αφρικανικές οικονομίες στο παγκόσμιο σύστημα παραγωγής, παράγοντας πρώτες ύλες για τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες και ανοίγοντας τις αγορές τους στα βιομηχανικά προϊόντα της Ευρώπης. Ωστόσο, η εκμετάλλευση του ευρωπαϊκού καπιταλισμού σε συνδυασμό με την ελλιπή οικονομική πρόοδο και την απουσία ανάπτυξης δυτικού τύπου, συνέχιζε να καθιστά τις αφρικανικές χώρες καθυστερημένες και απολίτιστες (Polonska-Kimunguyi, 2023).

Στο Μέρος Β', στις ρυθμίσεις της Σύμβασης Σύνδεσης του Γιαουντέ, το 1963, αποτυπώνονται οι αλλαγές που έφερε το κύμα αποαποικιοποίησης (Raimundo, 2020). Η Σύμβαση, παρόλο το συγκεκριμένο κανονιστικό της πλαίσιο, δεν λειτούργησε ως εταιρική σχέση ίσων. Αντίθετα, συσκότισε τον ανισόρροπο διάλογο μεταξύ των δύο εταίρων, αντανakλώντας την ασύμμετρη κατανομή πόρων και διαιωνίζοντας την υφιστάμενη σχέση μητρόπολης-αποικίας κάτω από τη βιτρίνα των Ζωνών Ελεύθερου Εμπορίου (FTAs) (Sakr, 2021).

Πολιτικοί ηγέτες του Τρίτου Κόσμου, άσκησαν εξαρχής επικρίσεις στη Σύμβαση Γιαουντέ για τη νεοαποικιακή της λογική. Τα Συνδεδεμένα κράτη, ήταν ανίκανα να απελευθερώσουν τις οικονομίες τους από την αποκλειστική γεωργική εξάρτηση, με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κίνδυνος ανταγωνισμού με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες (Lami, 2023). Επιπλέον, η πρόσβαση στους χρηματοδοτικούς πόρους της αναπτυξιακής βοήθειας, επαφίονταν στην αποκλειστική ευχέρεια της ΕΚ, με διττές συνέπειες (Sakr, 2020). Ως αποτέλεσμα όλων αυτών, στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα τερματίστηκε η Σύμβαση Γιαουντέ ως απαράδεκτος οικονομικός χάρτης (McCann, 2020).

Στο Μέρος Γ' αναλύεται η 25ετη ιστορία των Συμβάσεων Λομέ. Το καθεστώς Λομέ προσπάθησε να αποστασιοποιηθεί από την αποικιοκρατία και τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων, με στόχο να αποτελέσει ένα νέο μοντέλο για τις σχέσεις Βορρά-Νότου (Raimundo, 2020). Οι Συμβάσεις Λομέ, παρόλες τις προνομιακές τους παραχωρήσεις, δεν ωφέλησαν την πλειοψηφία των μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Babarinde & Faber, 2005b) και τα περισσότερα μέλη είδαν να μειώνεται το μερίδιό τους στην αγορά της ΕΚ (Carbone, 2013).

Η εξέλιξη των Συμβάσεων οδήγησε σε λιγότερο γενναιόδωρους και περισσότερο εξαρτημένους και πολιτικοποιημένους όρους, με αποτέλεσμα η αρχική ρητορική της ισότιμης εταιρικής σχέσης να χαθεί (Raimundo, 2020).

Στο Μέρος Δ' παρουσιάζεται το ιστορικό εφαρμογής της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης Κοτονού. Οι επιδόσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (EDF) και ο συμβατικός χαρακτήρας της Συμφωνίας θεωρήθηκαν από τις πιο θετικές πτυχές. Αντίθετα, οι αμφιλεγόμενες διαπραγματεύσεις για τις Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs) και η αυξημένη προβολή των πολιτικών θεμάτων και των θεμάτων ασφάλειας, έθεσαν υπό αμφισβήτηση το πραγματικό νόημα της εταιρικής σχέσης. Η κανονιστική ισχύς της ΕΕ που βασίζονταν στις αρχές του ελεύθερου εμπορίου, ανάγκασε τα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ να εγκαταλείψουν σημαντικά στοιχεία της πολιτικής τους αυτονομίας και των οικονομικών τους ιδεολογιών (Carbone, 2013). Ταυτόχρονα το χάσμα μεταξύ της θεωρίας και της πρακτικής στην αναπτυξιακή πολιτική και τη διαχείριση της βοήθειας εξακολουθούσε να είναι μεγάλο (Carbone, 2008b).

Εκτός από τα κενά εφαρμογής και τις αντιπαραθέσεις, η έμφαση στην υποπεριφερειακή δυναμική και η εμφάνιση παράλληλων πλαισίων πολιτικής, οδήγησαν σε σταδιακή αποδυνάμωση της εταιρικής σχέσης, με αποτέλεσμα η Συμφωνία Κοτονού να καταλήξει ένα παθογενές αναπτυξιακό εργαλείο (Raimundo, 2020).

Στο ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5, συνοψίζονται τα συμπεράσματά που τείνουν προς την άποψη ότι η κανονιστική οντολογία της ΕΕ και οι γεμάτες κανόνες ατζέντα της, βασίστηκε περισσότερο σε μια ρεαλιστική στρατηγική υλοποίησης των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων της και όχι σε μια ιδεαλιστική ανθρωπιστική προσέγγιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Θεωρητική Θεμελίωση

Καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής εποχής, ο ρεαλισμός χαρακτήριζε τις διεθνείς σχέσεις των κρατών, ως ένας συνδυασμός μοντέλων, υποθέσεων, εκτιμήσεων και παραμέτρων με εστίαση σε έννοιες που περιλάμβαναν την ισχύ, τις εθνικές υλικές δυνατότητες, το καθεστώς των μεγάλων δυνάμεων, τον σχηματισμό συνεργασιών, καθώς και την αποφασιστικότητα και τη δέσμευση (James, 1995).

Για τους ρεαλιστές, η διεθνής πολιτική είναι συνώνυμη με την πολιτική ισχύ. Οι μεγάλες δυνάμεις, ως κύριοι δρώντες, δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στην οικονομική αλλά και τη στρατιωτική ισχύ. Είναι σημαντικό όχι μόνο να διαθέτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ισχύ, αλλά και να διασφαλίζουν ότι κανένα άλλο κράτος δεν μεταπορίζει την ισορροπία ισχύος υπέρ του (Mearsheimer, 2013). Επιπλέον στην περιγραφή των ρεαλιστών, η προσφορά εξωτερικής βοήθειας

διαμορφώνεται από κυβερνητικές πολιτικές που προωθούν τα εθνικά συμφέροντα των δωρητών (Bountagkidis et al., 2015).

Η ΕΕ, από την ίδρυσή της, αντιλαμβάνεται τον εαυτό της ως έναν ποιοτικά μοναδικό παράγοντα στη διεθνή σκηνή. Βασίζει, την εξωτερική πολιτική της, στις αρχές που ενέπνευσαν τη δημιουργία της όπως η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης (Fioramonti & Poletti, 2008). Οι αρχές αυτές αποτελούν μέχρι και σήμερα τους όρους συνεργασίας της με αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες νομιμοποιούνται με ρεαλιστική στρατηγική μέσω συμφωνιών για την επίτευξη των πολιτικών και οικονομικών της συμφερόντων (Scheipers & Sicurelli, 2008).

Κατά την διάρκεια των χρόνων, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ, έχει αναλυθεί ως μια κανονιστική¹ δύναμη στις διεθνείς σχέσεις, που επιδίδεται με μια ρητορική αλληλεγγύης και διαλόγου έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών. Η θεωρητική εννοιολόγηση και η επιστημονική έρευνα, τείνει να επικρίνει τον ιεραποστολικό ζήλο της ΕΕ, και επισημαίνει μια ροπή προς την υποβάθμιση των εταίρων της προκειμένου να ενισχύεται η αυτοεκτίμησή της (Scheipers & Sicurelli, 2008).

Οι ρεαλιστές, υποστηρίζουν ότι τα οικονομικά συμφέροντα είναι το ισχυρό κίνητρο για την εξωτερική βοήθεια που προσφέρει η ΕΕ, λόγω της προνομιακής πρόσβασης σε φυσικούς πόρους και αγορές (Bountagkidis et al., 2015).

Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας, αποδίδει στην ΕΕ μια πραγματιστική στάση, τονίζοντας τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, ως πρωταρχικό στόχο της αναπτυξιακής πολιτικής (Bountagkidis et al., 2015), καθώς είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες ζητούν

¹ Η λέξη «κανονιστική» είναι ο καθορισμός και ο προσδιορισμός των προτύπων και των κανόνων συμπεριφοράς και η αποκάλυψη του τι θα έπρεπε να είναι. Στο διεθνές πολιτικό σύστημα, ο κανόνας έχει μια επιτακτική πτυχή. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση οποιασδήποτε παραβίασης, είναι δυνατή η επιβολή κυρώσεων (Altin, 2022). Η έννοια της κανονιστικής ισχύος αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η Ευρώπη ενεργεί για να (ανα)διαμορφώσει διεθνώς αποδεκτούς κανόνες και να τους ευθυγραμμίσει με τα ανθρωπιστικά της ιδεώδη. Ειδικότερα, εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει το τι θεωρείται νόρμα στις παγκόσμιες υποθέσεις υπέρ προοδευτικών αξιών, συμπεριλαμβανομένων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της χρηστής διακυβέρνησης (Langan, 2012).

καλύτερους όρους εμπορίου και πιο γενναιόδωρη υποστήριξη ώστε να παύσει να διαιωνίζεται η φτώχεια μέσω αθέμιτων πρακτικών και διπλών προτύπων (Fioramonti & Poletti, 2008).

Όλες οι επικρίσεις βασίζονται κυρίως σε μια ρεαλιστική άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι η κανονιστική ισχύς της ΕΕ στις διεθνείς σχέσεις, αναπτύσσει πολιτικές που συνάδουν μόνο με τα δικά της συμφέροντα (Scheipers & Sicurelli, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Μεθοδολογία

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει την εξέλιξη της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ μέσω του θεσμικού πλαισίου Συνθηκών, Συμβάσεων και Συμφωνιών, από το 1957 έως 2020, ώστε να αξιολογηθεί ο τρόπος με τον οποίο έχει επηρεαστεί από τις κανονιστικές αξίες που επιβάλλει η ΕΕ. Εστιάζει στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας του θεσμικού πλαισίου της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ, ώστε να αποσαφηνιστεί πόσο έχει επηρεαστεί από τις κανονιστικές αξίες της ΕΕ, και αν οι διάφορες διατάξεις, κανόνες και πρότυπα, περιλαμβάνουν τον εξαναγκασμό και κρυφά στοιχεία χειραγώγησης που έρχονται σε αντίθεση με την οικοδόμηση μιας ισότιμης εταιρικής σχέσης.

Για την υλοποίηση της εργασίας έγινε αναζήτηση μελετών, δημοσιευμένων άρθρων, βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών στον ιστότοπο Google Scholar, με χρονική περίοδο αναζήτησης από το 1995 έως 2023. Η ανασκόπηση είναι χωρισμένη σε τέσσερα μέρη και στο καθένα από αυτά, αναλύονται οι καινοτομίες των κανονιστικών ρυθμίσεων του θεσμικού πλαισίου, η εφαρμογή των στρατηγικών συνεργασίας, η εμπορική πολιτική, η αναπτυξιακή πολιτική, η ανθρωπιστική βοήθεια, καθώς και οι αντιδράσεις και οι παράγοντες που οδήγησαν στον επαναπροσδιορισμό και στην σύναψη νέων συμφωνιών.

Σκοπός της εργασίας είναι να διερευνήσει, αν η σχέση ΕΕ-ΑΚΕ θεμελιώνεται ως ισότιμη εταιρική σχέση, και κατά πόσο το θεσμικό πλαίσιο επιβάλλει τις νόρμες της ΕΕ στην Ομάδα κρατών ΑΚΕ (Scheipers & Sicurelli, 2008). Εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ επηρεάζει το τι θεωρείται νόρμα στις παγκόσμιες υποθέσεις υπέρ προοδευτικών αξιών, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία και η χρηστή διακυβέρνηση. Αναλύει την εξωτερική πολιτική της ΕΕ, ώστε να αποσαφηνιστεί αν υπονομεύει ή όχι την ευημερία των «φτωχών». Τέλος εξετάζει αν η όλη ρητορική διάχυσης των κανόνων στις πρώην αποικίες, είναι σε πλήρη συνάρτηση με τους ονομαστικούς κανόνες, ή συγκαλύπτει και εδραιώνει οπισθοδρομικές πολιτικές ατζέντες, που προωθούν τα

εμπορικά και γεωπολιτικά συμφέροντα της ΕΕ υπό το πρόσχημα των ευρωπαϊκών αξιών (Langan, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ανάλυση και Αποτελέσματα

4.1. Μέρος Α΄: Η Συνθήκη της Ρώμης

4.1.1. Η Συνθήκη της Ρώμης ως νομιμοποίηση της συνεχιζόμενης αποικιοκρατίας

Οι απαρχές της επίσημης σχέσης μεταξύ της ΕΕ με την Αφρική, χρονολογούνται από την ίδια τη δημιουργία της ΕΟΚ (Raimundo, 2020). Καθώς οι Ευρωπαίοι, τη δεκαετία του 1950, έθεταν τα θεμέλια των οικοδομημάτων της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, προέκυψαν ερωτήματα σχετικά για τις σύντομα πρώην αποικίες τους (Babarinde, 2019).

Λόγω της διατήρησης ευρύτερων αποικιακών συμφερόντων και παρά τη σχετική παρακμή και την έντονη πίεση αποαποικιοποίησης (Raimundo, 2020), η Γαλλία θεωρούσε ότι η αναδυόμενη Περιφερειακή Οικονομική Κοινότητα (REC) θα διατάρασσε τις προνομιακές εμπορικές ρυθμίσεις της, και πρότεινε την ενσωμάτωση των Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών, ως γεωγραφικές προεκτάσεις της Κοινότητας (Babarinde, 2019).

Το επιχείρημα αυτό αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό, καθώς η πρόσβαση στην αγορά των αποικιών, ήταν λιγότερο συμφέρουσα από ό,τι παρουσίαζε η Γαλλία (Sagr, 2020). Έντονες ήταν οι αντιδράσεις της Δυτικής Γερμανίας και των Κάτω Χωρών, οι οποίες είχαν μια πιο ανοικτή και παγκοσμιοποιημένη αντίληψη, οι οποίες φοβούμενες τις νεοαποικιακές κατηγορίες δεν ήταν πρόθυμες να επωμιστούν το κόστος της σύνδεσης (Raimundo, 2020).

Τελικά η Συνθήκη της Ρώμης υπογράφηκε το 1957 προβλέποντας τη σύναψη σύνδεσης μεταξύ των 6 ιδρυτικών μελών της ΕΚ και των αποικιών τους, οι οποίες έγιναν Συνδεδεμένες της Κοινότητας και όχι πλήρη μέλη (Raimundo, 2020) θέτοντας τα θεμέλια της ευρωπαϊκής κοινής αγοράς. Το άρθρο 3 προσδιόριζε τις βασικές δραστηριότητες της ΕΟΚ που στόχευαν στην αύξηση του εμπορίου και στην προώθηση της κοινής οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Sagr, 2020). Διατηρήθηκαν οι αμοιβαίες εμπορικές προτιμήσεις και η προνομιακή πρόσβαση μεταξύ μητροπόλεων και αποικιών, οι οποίες επεκτάθηκαν και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Κοινότητας (Raimundo, 2020).

Η «Ένωση» είχε μονομερή χαρακτήρα, καθορίστηκε αποκλειστικά από τους Ευρωπαίους και οι Συνδεδεμένες χώρες δεν είχαν επιλογή για την προσχώρησή τους στην «Ένωση» και καμία ουσιαστική δύναμη στο τρόπο λειτουργίας της (Raimundo, 2020). Τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της

«Ένωσης» αντλήθηκαν άμεσα από τη Συνθήκη της Ρώμης, και έμμεσα από τη Γαλλική Κοινότητα (Sakr, 2021). Η σύνδεση των αποικιών μέσω της Συνθήκης της Ρώμης καθόρισε το μέλλον της Αφρικής, και παρά τις αυξανόμενες πιέσεις από τα εθνικά κινήματα για ανεξαρτησία, και τους συνεχιζόμενους απελευθερωτικούς πολέμους, η Συνθήκη σιωπούσε σχετικά με την προοπτική αυτοδιοίκησης των αποικιών, και τη δυνητική ενσωμάτωση τους στο διεθνές σύστημα ως κυρίαρχα και ανεξάρτητα κράτη (Polonska-Kimunguyi, 2023).

Η «Ένωση» ενσωμάτωσε τον νεοϊμπεριαλισμό, εμφανίζοντας μια φιλελεύθερη-προνοιακή πρόσοψη, καθώς είχε την εντολή να βοηθήσει τις Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη να αφομοιώσουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, υποστηρίζοντας προσπάθειες «εκσυγχρονισμού» και «εκβιομηχάνισης» (Sakr, 2021).

4.1.2. Η δημιουργία της ευρωπαϊκής κοινής αγοράς και η ρύθμιση του εμπορίου

Με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, οι σχέσεις μεταξύ της Κοινότητας και των Υπερπόντιων Χωρών και Εδαφών υπήχθησαν στην Κοινή Εμπορική Πολιτική (CCP), η οποία ρύθμιζε το εμπόριο (McCann, 2020). Το Μέρος IV ήταν το νομικό μέσο, μέσω του οποίου η ευρωπαϊκή αποικιοκρατία έγινε αποδεκτή και ενσωματώθηκε στο σχέδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η διακυβέρνηση της εμπορικής συνεργασίας της «Ένωσης» αναπαρήγαγε το σύστημα πρόσβασης στην αγορά κατά το πρότυπο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), με επίκεντρο την αμοιβαιότητα και τη μη διάκριση, το οποίο υιοθετήθηκε όλα τα κράτη μέλη της Κοινότητας, ώστε να επιτευχθεί το ελεύθερο εμπόριο εντός της ΕΟΚ, σε μια περίοδο 12 ετών (Sakr, 2020). Ο κεντρικός μηχανισμός εφαρμογής της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής ήταν το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο (CET), το οποίο περιέγραφε λεπτομερώς τους κανόνες εμπορίου μεταξύ των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων και των αναπτυσσόμενων χωρών (McCann, 2020), αυξάνοντας την προστασία των εξαγωγών και επιβάλλοντας υψηλούς δασμούς σε παρόμοια εισαγόμενα προϊόντα από ανεξάρτητους προμηθευτές (Sakr, 2020).

Το άρθρο 110 της Συνθήκης, ανέφερε ότι το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο θα έπρεπε «να συμβάλει, προς το κοινό συμφέρον, την αρμονική ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου, τη σταδιακή άρση των περιορισμών στο διεθνές εμπόριο και τη μείωση των τελωνειακών φραγμών», και μαζί με άλλες θεσμικές ρυθμίσεις αποτελούσε τη βασική πτυχή του συνεταιρισμού. Για τις αναδυόμενες

κυβερνήσεις του Αφρικανικού Νότου, αυτό σήμαινε θεωρητικά ότι θα είχαν εκπροσώπηση στις συζητήσεις για την εμπορική πολιτική και την οικονομική συνδεσιμότητα (McCann, 2020).

Οι Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου, θεσπίστηκαν για να παράγουν συνάλλαγμα, εξάγοντας εμπορεύματα για τα οποία οι Συνδεδεμένες χώρες είχαν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα (Sakr, 2021). Η σύνδεση με την Κοινότητα, εκτός από τους γενικούς κανόνες της Συνθήκης, περιλάμβανε τις Εκτελεστικές Συμβάσεις (IC), οι οποίες είχαν περιορισμένη διάρκεια πέντε ετών. Αυτή η προτιμηση εμπορική ρύθμιση συμπληρωνόταν από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, έναν αποκλειστικό μηχανισμό χρηματοδότησης τύπου Bretton-Woods² (Sakr, 2020) το οποίο εκταμίευε χρήματα με τη μορφή επιχορηγήσεων μέσω διμερών σχέσεων (Raimundo, 2020). Στο πλαίσιο φιλανθρωπικής πολιτικής, παρείχε χρηματοδότηση με στόχο την οικονομική ανάπτυξη (Sakr, 2021) αι κατά την ίδρυση τα ιδρυτικά μέλη της ΕΟΚ, συμφώνησαν να διαθέσουν 581,25 εκατομμύρια δολάρια, εκ των οποίων τα 511,25 εκατομμύρια δολάρια διατέθηκαν στις γαλλικές εξαρτήσεις (McCann, 2020).

Η δέσμευση των χωρών της Αφρικής διατηρήθηκε μέσω των μηχανισμών της αγοράς, καθώς το εμπόριο και γενικότερα η ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών ήταν επίσημα εγγυημένα από την Συνθήκη της Ρώμης. Η πολιτική των «ανοικτών θυρών», έδωσε σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΟΚ, πρόσβαση να εμπορεύονται και να επενδύουν επί ίσοις όροις. Ωστόσο ενώ η Συνθήκη προέβλεπε την ενσωμάτωση των αφρικανικών οικονομιών στο παγκόσμιο σύστημα παραγωγής, δέσμευε την Αφρική να παράγει πρώτες ύλες για τις ευρωπαϊκές βιομηχανίες, και στη συνέχεια εισήγαγε τα βιομηχανικά προϊόντα που παράγονταν στην Ευρώπη τις αγορές τους (Polonska-Kimungu, 2023).

² Σύμφωνα με το σύστημα του Bretton-Woods, ο χρυσός αποτελούσε τη βάση για το δολάριο των ΗΠΑ και τα άλλα νομίσματα ήταν συνδεδεμένα με την αξία του δολαρίου. Το Σύστημα του Bretton Woods έληξε ουσιαστικά στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν ο πρόεδρος Richard M. Nixon ανακοίνωσε ότι οι ΗΠΑ δεν θα αντάλλασσαν πλέον χρυσό με αμερικανικό νόμισμα.

4.1.3. Η απουσία ανάπτυξης δυτικού τύπου και η έλλειψη ενιαίας πολιτιστικής ευρωπαϊκής ταυτότητας

Η ανάπτυξη ήταν ο δεύτερος πυλώνας που σχεδιάστηκε από τη Συνθήκη της Ρώμης, με στόχο να προωθήσει την ευημερία και τα συμφέροντα των κατοίκων της Αφρικής που πλέον δεν αναφέρονταν ως «ιθαγενείς». Ωστόσο, η απουσία ανάπτυξης δυτικού τύπου, ήταν αποτέλεσμα της ίδιας της ευρωπαϊκής εμπλοκής στις εν λόγω χώρες, και της συνεχιζόμενης εκμετάλλευσής τους από τον ευρωπαϊκό καπιταλισμό. Οι Ευρωπαίοι, συνέχισαν τη μεσοπολεμική πεποίθηση για ανάπτυξη –αντί της εκμετάλλευσής– των αποικιών, εξασφαλίζοντας πρώτες ύλες και εργατικό δυναμικό για τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Ως εκ τούτου, η Συνθήκη συνέχισε να διαιωνίζει την πολιτισμική διαφορά και καθιστούσε τις αποικίες ως καθυστερημένες και απολίτιστες, χωρίς οικονομική πρόοδο και προοπτική για αυτοδιοίκηση και ανεξαρτησία (Polonska-Kimunguyi, 2023).

Μετασχημάτισε τις φυλετικές και πολιτιστικές κατηγορίες –καταργώντας το ρατσιστικό λεξιλόγιο από τη γλώσσα της Συνθήκης– σε οικονομικές κατηγορίες, καθώς οι νέες έννοιες της οικονομικής διαφοράς και ανάπτυξης ήταν ουδέτερες και οικουμενικές. Η γλώσσα της Συνθήκης, βασίστηκε σε οικονομικούς δείκτες που προωθούσαν την οικονομική υπεροχή της ΕΟΚ, θέτοντας το ευρωπαϊκό οικονομικό μοντέλο ως σημείο αναφοράς για την αφρικανική ανεπάρκεια (Polonska-Kimunguyi, 2023).

Η Συνθήκη της Ρώμης απαγόρευσε τη μετακίνηση αποικιακών υπηκόων προς στην Ευρώπη – ακόμα και στους Αλγερινούς, παρά το επίσημο καθεστώς της Αλγερίας ως ένα από τα γαλλικά διαμερίσματα– αναβάλλοντας τη ρύθμιση της ελεύθερης κυκλοφορίας για μεταγενέστερες συνθήκες. Μέσω του αποκλεισμού των αποικιακών υπηκόων από την κοινή ευρωπαϊκή αγορά, η Συνθήκη κατέστησε τους μη ευρωπαϊκούς πληθυσμούς ανάξιους, μη πλήρως ανθρώπινους, αποκλείοντάς τους από τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που πρόσβευε η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έτσι, από την ίδρυσή της η ΕΟΚ αναδείχθηκε ως ένα φυλετικό σχέδιο, σχεδιασμένο να εκτιμά τη ζωή των Ευρωπαίων και να υποβαθμίζει τη ζωή των μαύρων και καστανών αποικιακών υπηκόων, με αποτέλεσμα η λευκότητα της ολοκλήρωσης να είναι το θεμέλιο της ευρωπαϊκής πολιτικής και πολιτιστικής ταυτότητας (Polonska-Kimunguyi, 2023).

4.1.4. Το κύμα αποαποικιοποίησης και η διαιώνιση της σχέσης μητροπόλεων-αποικιών

Λίγο μετά την ίδρυση της ΕΟΚ, η «Ένωση» ήρθε αντιμέτωπη με τα αυξανόμενα αιτήματα αποαποικιοποίησης, τις προόδους του φιλελεύθερου-προνοητισμού και τις αναπτυξιακές κριτικές. (Sakr, 2021), παρόλο που τα άρθρα της Συνθήκης της Ρώμης εμπεριείχαν μια αίσθηση εξιλέωσης για τον τρόπο με τον οποίο τα ιδρυτικά κράτη μέλη είχαν ιστορικά αντιμετωπίσει την αφρικανική ήπειρο (McCann, 2020).

Σε αυτά τα πρώτα στάδια της αναπτυξιακής συνεργασίας, τα ανταποικιακά και παναφρικανικά κινήματα εξέφρασαν την ανησυχία τους για την ανάδυση της νέας ισχυρής ευρωπαϊκής οντότητας και τις πιθανές επιπτώσεις της (McCann, 2020). Οι φωνές που υποστήριζαν τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου και ο ΟΗΕ κατηγόρησαν το Μέρος IV της Συνθήκης ότι διαιώνιζε την υφιστάμενη σχέση μητροπόλεων-αποικιών, ενώ οι υποστηρικτές του ευρωπαϊκού οράματος υποστήριξαν ότι σκοπός της Συνθήκης ήταν η δημιουργία ενός θεσμικού μηχανισμού για τη διατήρηση των ιστορικοπολιτικών δεσμών μεταξύ των εταίρων και όχι την προώθηση της οικονομικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Sakr, 2020).

Παρόλο που τα οικονομικά αποτελέσματα της «Ένωσης» δεν ήταν εντυπωσιακά, η πλειονότητα των συνδεδεμένων χωρών που αποκτούσαν την ανεξάρτητά τους, τάχθηκαν υπέρ της διατήρησης των στενών δεσμών τους με την ΕΟΚ. Η προτίμηση αυτή αντανάκλασε τον συντηρητισμό των ηγετών της Αφρικής, οι οποίοι ήθελαν να αποφύγουν την αβεβαιότητα της ανεξαρτησίας, ενώ η υποστήριξη αυτή θεωρήθηκε ότι έχει περισσότερο πολιτικές και λιγότερο αποικιοκρατικές προεκτάσεις (Raimundo, 2020).

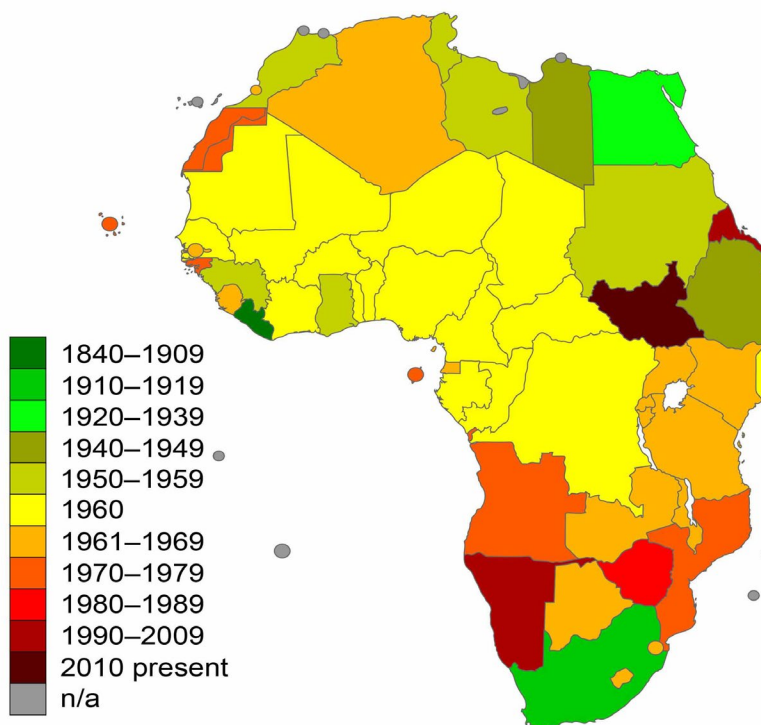
4.2. Μέρος Β': Η Σύμβαση Σύνδεσης Γιαουντέ

4.2.1. Η Σύμβαση Γιαουντέ και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ τυπικά ισότιμων και κυρίαρχων εταίρων

Από τη δεκαετία του 1960 έως τη δεκαετία του 1980, η ΕΚ ήρθε αντιμέτωπη με την πιο κρίσιμη φάση της διαδικασίας αποαποικιοποίησης των χωρών της Αφρικανικής ηπείρου, η οποία αποτέλεσε μια από τις μακροβιότερες και πιο σύνθετες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής (Lami, 2023).

Τη δεκαετία του 1960, περίπου τα δύο τρίτα της Υποσαχάριας Αφρικής (SSA) απέκτησαν την πολιτική ανεξαρτησία τους (Εικόνα 1) και σε συνδυασμό με τους στόχους του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (ΟΑΕ) που ήταν η εξάλειψη όλων των μορφών αποικιοκρατίας, η σύνδεση

των Υπερπόντιων Χωρών και Εδάφη με την ΕΟΚ, κατέστη ουσιαστικά παρωχημένη. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το άρθρο 238 της Συνθήκης της Ρώμης, το οποίο επέτρεπε στην ΕΚ να συνάπτει συμφωνίες με τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς, οποιαδήποτε μελλοντική νομική σχέση μεταξύ εταίρων θα έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης (Babarinde, 2019) .

Εικόνα 1. Ημερομηνίες ανεξαρτησίας των χωρών της Αφρικής

Πηγή: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Africa_independence_dates.svg

Μετά από δύο χρόνια διαπραγματεύσεων στις 20 Ιουλίου 1963, στην πρωτεύουσά του Καμερούν, υπογράφηκε η πρώτη διεθνής σύμβαση ανεξάρτητων αφρικανικών κρατών [τα Συνδεδεμένα κράτη της Αφρικής και της Μαδαγασκάρης (AASM) (στο εξής Συνδεδεμένα κράτη)], για το εμπόριο και την αναπτυξιακή συνεργασία (Sakr, 2020). Ο Βάλτερ Χάλσταϊν, ο πρώτος πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πανηγύρισε την υπογραφή της Σύμβασης ως «ιστορικό ορόσημο στη μακρά εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ βιομηχανικών και αναπτυσσόμενων χωρών, οι οποίες πλέον έγιναν ίσες ενώπιον του νόμου, ανεξάρτητα από την οικονομική τους ισχύ» (Sakr, 2021).

Η Σύμβαση Σύνδεσης Γιαουντέ Ι, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1964, για πενταετή θητεία βάσει του άρθρου 310 της Συνθήκης της Ρώμης. Έθεσε τα θεμέλια για ένα μοντέλο συνεργασίας το οποίο, αν και επικρίθηκε πολύ, άφησε βαθιά σημάδια την ιστορία των σχέσεων μεταξύ της Ευρώπης και του αναπτυσσόμενου κόσμου (Lami, 2023).

Ενώ η «Ένωση» επινοήθηκε για να ρυθμίσει το περιφερειακό εμπόριο της ΕΚ με τις αποικίες της, η Σύμβαση Γιαουντέ αποτέλεσε θεωρητικά αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ τυπικά ισότιμων και κυρίαρχων κρατών (Sakr, 2020).

Η Σύμβαση Γιαουντέ Ι διήρκεσε από το 1964 έως το 1969 καθοδηγούμενη από τις αρχές του ελεύθερου εμπορίου, της αμοιβαιότητας και της μη διάκρισης, και ανανεώθηκε από τη Γιαουντέ ΙΙ το 1970, η οποία διήρκεσε έως το 1975 (Babarinde, 2019). Και οι δύο Συμβάσεις πρόσφεραν στις αναπτυσσόμενες χώρες ένα προτιμησιακό εμπορικό σύστημα και αναπτυξιακή βοήθεια, με αντάλλαγμα αντίστροφες εμπορικές προτιμήσεις και δικαιώματα ιδιοκτησίας των εμπορικών τους επιχειρήσεων στις χώρες της ΕΚ (McCann, 2020).

Οι διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στη Γιαουντέ Ι, αποτέλεσαν την εναρκτήρια πράξη για την εφαρμογή ενός αναπτυξιακού πλαισίου που παρείχε πιθανά μοντέλα για τη διαμόρφωση των θεσμών διακυβέρνησης, μεταξύ πολιτικά ισότιμων αλλά οικονομικά και αναπτυξιακά άνισων δυτικοευρωπαϊκών και αφρικανικών χωρών. Ωστόσο οι βασικές πτυχές της Σύμβασης δεν αποτέλεσαν καινοτομία δεδομένου ότι χρησίμευσαν για την επανένταξη του Μέρους IV στη Συνθήκη της Ρώμης, ως σύμβαση διεθνούς δικαίου μεταξύ κυρίαρχων κρατών (Sakr, 2020). Αυτή η τυπική ισοτιμία, ενθουσίασε τους ηγέτες των Συνδεδεμένων κρατών που βρίσκονταν σε άμυνα λόγω των επικρίσεων του ευραφρικανισμού, από τα αντιιμπεριαλιστικά και παναφρικανικά κινήματα, καθώς επιθυμούσαν να διασφαλίσουν την πρόσφατη εθνική κυριαρχία των χωρών τους (Raimundo, 2020).

Η Γιαουντέ Ι, σχεδιάστηκε ως μια μεταβατική λύση με πεπερασμένους στόχους για την σταθεροποίηση και την ενσωμάτωσή των οικονομιών των Συνδεδεμένων κρατών στο παγκόσμιο στερέωμα. Ωστόσο, η προσωρινότητά της αντανάκλασε την προστατευτική-νεοϊμπεριαλιστική στρατηγική της ΕΟΚ, που χρησιμοποίησε την αβεβαιότητα για να διατηρήσει την ηγεμονική της κυριαρχία (Sakr, 2021).

Η κανονιστική αρχιτεκτονική της Σύμβασης Γιαουντέ, υποδήλωνε ότι η ΕΚ και τα Συνδεδεμένα κράτη αποδέχθηκαν τις βασικές αρχές ενός φιλελεύθερου προνοιακού χαρακτήρα. Σε περιφερειακό επίπεδο, αναμενόταν να αντιμετωπίζουν ο ένας τον άλλον χωρίς διακρίσεις, και να θεωρούνται

τυπικά ίσοι και συνεπώς πρόθυμοι και ικανοί να ανταλλάσσουν αμοιβαίες εμπορικές παραχωρήσεις, ενώ σε εσωτερικό επίπεδο, είχαν το δικαίωμα να νομοθετούν για κοινωνικά και οικονομικά θέματα (Sakr, 2020).

Η Σύμβαση στηρίχτηκε σε έναν πολύπλοκο θεσμικό και γραφειοκρατικό μηχανισμό αποτελούμενο από τέσσερις κύριους φορείς. Το Συμβούλιο Σύνδεσης (Association Council), επικουρούμενο από την Επιτροπή Σύνδεσης (Association Committee), η οποία συνεδρίαζε ετησίως για τη λήψη δεσμευτικών αποφάσεων αντιπροσωπευόμενη από έναν εκπρόσωπο ανά χώρα. Την Κοινοβουλευτική Διάσκεψη (Parliamentary Conference), που είχε συμβουλευτική λειτουργία, και το Διαιτητικό Δικαστήριο (Court of Arbitration), που ήταν ο δικαστικός μηχανισμός για την επίλυση των διαφορών (Sakr, 2020). Αυτή η δομή διακυβέρνησης, θεωρήθηκε ότι δεν ήταν σε θέση να λαμβάνει σημαντικές αποφάσεις λόγω της πολυπλοκότητας του σχεδιασμού της. Αντιθέτως, η λειτουργία της ήταν κυρίως συμβολική, και για την ΕΚ εξυπηρετούσε την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των αφρικανικών εταίρων προς την αποτελεσματικότητα της Σύμβασης.

4.2.2. Η δομή της Σύμβασης Γιαουντέ και οι διαδικασίες αλληλεπίδρασης

Η Σύμβαση Γιαουντέ ήταν ξεχωριστή ως προς την παροχή μιας συμβατικής βάσης για την αμβλυνση του χάσματος Πρώτου και Τρίτου κόσμου. Παρά τα σημάδια μεγαλύτερου ανοίγματος, αυτή η ασύμμετρη συμμαχία, παρέμεινε στενά επικεντρωμένη στη σχέση της γαλλόφωνης Αφρικής με την Ευρώπη. Βασίστηκε σε πελατειακές σχέσεις, έχοντας τις ρίζες της σε μεγάλο βαθμό στις αποικιακές κληρονομίες, με πατερναλιστικές τάσεις γαλλικής έμπνευσης (Raimundo, 2020).

Η κανονιστική και θεσμική αρχιτεκτονική της Σύμβασης επανενσωμάτωσε την «Ένωση», με ένα συγκεκριμένο κανονιστικό πρότυπο. Οι όροι του φιλελεύθερου εμπορίου κατασκευάστηκαν ως κανόνες, ενώ οι όροι της αναπτυξιακής βοήθειας ως πρότυπα. Συγκεκριμένα, οι όροι για την εμπορική συνεργασία, βασίστηκαν (άμεσα) στο Μέρος IV της Συνθήκης της Ρώμης και διαμορφώθηκαν (έμμεσα) από τους κανόνες της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου. Αντίθετα, οι όροι σχετικά με την αναπτυξιακή βοήθεια αποτελούνταν από πρότυπα με αόριστα δικαιώματα και υποχρεώσεις οι οποίες απαιτούσαν συνεχή λήψη αποφάσεων (Sakr, 2021) που επαφίονταν στη διακριτική ευχέρεια της ΕΚ (Sakr, 2020).

Παρά τον δημοκρατικό της σχεδιασμό, η Σύμβαση Γιαουντέ δεν λειτούργησε ως εταιρική σχέση ίσων. Αντίθετα, χρησίμευσε για να συσκοτίσει τον ανισόρροπο διάλογο μεταξύ των δύο εταίρων, ο οποίος αντανάκλούσε την εξαιρετικά ασύμμετρη κατανομή πόρων (Sakr, 2021).

2.3. Το εμπόριο και η εφαρμογή προτιμησιακών ρυθμίσεων

Η Σύμβαση Γιαουντέ αποτέλεσε ένα περιφερειακό σύστημα προτιμησιακών κανόνων πρόσβασης στην αγορά, με στόχο την επιβολή σαφών υποχρεώσεων και δικαιωμάτων. Κατά τα πρότυπα της Συνθήκης της Ρώμης και της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου, οι κανόνες για το εμπόριο επεδίωκαν την εφαρμογή μιας προτιμησιακής εμπορικής ρύθμισης, μεταξύ τυπικά ισότιμων εταίρων (Sakr, 2020). Η Σύμβαση αντί να στοχεύει σε μια ευρέως ευραφρικανική εμπορική ζώνη προέβλεπε διμερείς ζώνες ελεύθερου εμπορίου μεταξύ της ΕΚ και μεμονωμένων Συνδεδεμένων κρατών. Από άλλη ως απάντηση στις επικρίσεις κρατών από την Αφρικανική Κοινοπολιτεία για νεοαποικιοκρατία και διχασμό, τα Συνδεδεμένα κράτη δεν διαπραγματεύονται πλέον μέσω της πρώην μητρόπολής τους, αλλά αντίθετα ήταν ελεύθερα να συνάψουν εμπορικές σχέσεις, τόσο μεταξύ τους όσο και με τρίτες χώρες (Raimundo, 2020).

Δεδομένου ότι η Σύμβαση βασιζόταν στην αμοιβαιότητα, τα Συνδεδεμένα κράτη δεσμεύονταν να μειώνουν συνεχώς τους δασμούς τους, να ανοίγουν ποσοστώσεις και να καταργούν όλους τους ποσοτικούς περιορισμούς για τα προϊόντα της ΕΚ. Επιπρόσθετα η πρόσβαση στην οικονομική βοήθεια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, εξαρτιόταν αποκλειστικά από τη συμμόρφωση με τους εμπορικούς κανόνες που είχαν ορίσει οι Ευρωπαίοι εταίροι (Sakr, 2020).

Η Σύμβαση τελικά δεν απέφερε σαφή εμπορικά κέρδη, σε αντίθεση με την τελωνειακή ένωση (McCann, 2020), και η ΕΚ κατηγορήθηκε ότι επωφελούνταν από τη διαρθρωτική εκμετάλλευση του Τρίτου Κόσμου, έχοντας αθέμιτο πλεονέκτημα έναντι των αναπτυσσόμενων οικονομιών, λόγω του ότι οι τιμές των αφρικάνικών πρώτων υλών είχαν την τάση να μειώνονται μακροπρόθεσμα, σε σχέση με τις τιμές των ευρωπαϊκών βιομηχανικών προϊόντων (Sakr, 2021).

4.2.4. Το σύστημα αναπτυξιακής συνεργασίας και η πρόσβαση σε χρηματοδοτικούς πόρους

Η Σύμβαση Γιαουντέ καθιέρωσε ένα σύστημα αναπτυξιακής συνεργασίας με την οικονομική και τεχνική υποστήριξη της ΕΚ. Ωστόσο, η αναπτυξιακή συνεργασία δεν ήταν άνευ όρων (Sakr, 2021), και

δεν καθορίστηκε με σαφή και αυτοτελή δικαιώματα και υποχρεώσεις μεταξύ των εταίρων. Οι διατάξεις για την οικονομική βοήθεια και την τεχνική βοήθεια σχεδιάστηκαν ως ανοικτή πολιτική, οι οποία απαιτούσε θετικές αλληλεπιδράσεις, με διττές συνέπειες (Sakr, 2020)

Παρόλο που η ΕΚ για να αντισταθμιστεί το χαμηλό επίπεδο παραχωρούμενων εμπορικών προτιμήσεων, αύξησε τον όγκο της οικονομικής βοήθειας μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (Raimundo, 2020), η πρόσβαση στους χρηματοδοτικούς πόρους επαφίονταν στην αποκλειστική διακριτική ευχέρεια της ΕΚ, με αποτέλεσμα μόνο το ένα τρίτο της προβλεπόμενης οικονομικής βοήθειας διεκδικήθηκε επιτυχώς και εκταμιεύθηκε προς τα Συνδεδεμένα κράτη (Sakr, 2020).

Η συστημική ανισορροπία φάνηκε σχετικά νωρίς, όπως εξηγούν οι Martin Holland και Mathew Doidge, αναφερόμενοι στην κατανομή της χρηματοδότησης: «[...], το μεγαλύτερο ποσοστό των ενισχύσεων δόθηκε σε έργα υποδομής αποκλείοντας ουσιαστικά την ανάπτυξη του βιομηχανικού τομέα. Ως εκ τούτου, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης αντανakλούσε τις διμερείς πρακτικές των πρώην αποικιακών κρατών-δωρητών» (McCann, 2020).

4.2.5. Η κριτική που δέχτηκε η Σύμβαση Γιαουντέ για προώθηση του νεοϊμπεριαλισμού

Κατά την υπογραφή της Σύμβασης Γιαουντέ Ι, η ΕΟΚ δεν φάνηκε ικανή να απελευθερωθεί από τις λογικές και τους μηχανισμούς που χαρακτήριζαν το πλαίσιο στο οποίο επρόκειτο να λειτουργήσει, και ίσως και τον ίδιο τον λόγο ύπαρξής της (Lami, 2023).

Το καθεστώς Γιαουντέ δέχθηκε σκληρή κριτική. Πολιτικοί ηγέτες του Τρίτου Κόσμου ασκήσαν εξ αρχής επικρίσεις στη Σύμβαση για αποικιακή και νεοαποικιακή λογική και διαιώνιση του καθεστώς μειονότητας. Τα Συνδεδεμένα κράτη ήταν ανίκανα να απελευθερώσουν τις οικονομίες τους από την αποκλειστική γεωργική εξάρτηση και να επιτύχουν βιομηχανική ανάπτυξη, με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο κίνδυνος ανταγωνισμού με άλλες υπανάπτυκτες χώρες της Αφρικής (Lami, 2023).

Οι υποστηρικτές με όραμα τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, και η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), κατηγόρησαν την ΕΚ ότι διαιώνιζε την υφιστάμενη σχέση αποικίας-μητρόπολης κάτω από τη βιτρίνα συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου. Υποστήριξαν ότι οι εμπορικές συναλλαγές δεν συμμορφώνονταν με το άρθρο XXIV, και ότι οι Ζώνες Ελεύθερου Εμπορίου, λειτουργούσαν παράνομα ενθαρρύνοντας τον πολλαπλασιασμό των Περιφερειακών Εμπορικών Συμφωνιών. Οι πιο ανατρεπτικές φωνές αμφισβήτησαν ολόκληρη την

εφαρμογή του άρθρου XXIV με την κατηγορία ότι οι κανόνες ένταξης διαφοροποιούνταν μεταξύ των Συνδεδεμένων κρατών (Sakr, 2021).

Η άνοδος του Τρίτου Κόσμου και η προσπάθεια απεξάρτησής του από τον Πρώτο και τον Δεύτερο Κόσμο σημάδεψαν τη θητεία της Γιαουντέ (Sakr, 2020), με τα Συνδεδεμένα κράτη να απαιτούν μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών μεταξύ κυρίαρχων κρατών και όχι ένα σύστημα (νεο)αποικιοκρατικής κυριαρχίας. Αυτό αντιμετωπίστηκε από την ΕΟΚ με επεκτατικές πολιτικές, όπως τη σύναψη ειδικών συμφωνιών με άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, μειώνοντας ή καταργώντας τους δασμούς σε μια σειρά τροπικών προϊόντων, αυξάνοντας την πολυπλοκότητα του περιφερειακού συστήματος και μειώνοντας την προτεραιότητα για εμπορική και αναπτυξιακή πολιτική που δικαιούνταν τα Συνδεδεμένα κράτη (Sakr, 2021).

4.2.6. Παράγοντες που οδήγησαν στη λήξη της Σύμβασης Γιαουντέ και οι προκλήσεις του νέου παγκόσμιου πλαισίου

Όταν τέθηκε σε ισχύ η Σύμβαση Γιαουντέ I το 1964, φάνηκε ότι θα μπορούσε να προσφέρει πολλά στις αναπτυσσόμενες αφρικανικές χώρες, ωστόσο ο παναφρικανιστής Aliou Ebrima Chaïn-Joof, ένα χρόνο πριν είχε προειδοποιήσει για τους πιθανούς κινδύνους: «[...] οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, υπέγραψαν τη Συνθήκη της Ρώμης, με σκοπό να αντισταθούν πιο δυνατά και αποτελεσματικά στον τυφώνα του Αφρικανικού Εθνικισμού [...] εξασφάλισαν τη ροή προμήθειας πρώτων υλών από την Αφρική και έφεραν μια νέα κυριαρχία μέσω της νεοαποικιοκρατίας, όπου η Ευρώπη δίνει λιγότερα με το αριστερό χέρι και παίρνει περισσότερα με το δεξί» (McCann, 2020).

Το 1969, η Σύμβαση Γιαουντέ I ανανεώθηκε από την Γιαουντέ II για μια επιπλέον πενταετή περίοδο, συμπεριλαμβάνοντας περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες στα ήδη επιβαρυμένα αναπτυξιακά προγράμματα (McCann, 2020), προς απογοήτευση των Συνδεδεμένων κρατών και των υπόλοιπων αναπτυσσόμενων χωρών από το καθεστώς Γιαουντέ, αυξάνοντας την πίεση για μεταρρυθμίσεις στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα (Sakr, 2021).

Μαζί με τα συστημικά προβλήματα και τα προβλήματα εκταμίευσης, ήρθαν στο προσκήνιο τρεις συγκυριακοί παράγοντες και έφεραν το τέλος της Σύμβασης. Ο πρώτος παράγοντας ήταν η πίεση που άσκησαν οι πλούσιες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες στην ΕΚ –υπό την καθοδήγηση του Οργανισμού Πετρελαιοεξαγωγικών Χωρών (OPEC)– να αποδεχθεί τις κατά συρροή αυξήσεις του κόστους του αργού πετρελαίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ΕΚ να προβεί στην εξόρυξη δικού της πετρέλαιο, μέσω των πετρελαιοπηγών της Βόρειας Θάλασσας, επισπεύδοντας την ένταξη του

Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΟΚ. Δεύτερον, ο Ψυχρός Πόλεμος προκάλεσε πολιτικές συμμαχίες εντός του Παγκόσμιου Νότου και έγινε καταλύτης για συγκρούσεις, πολέμους δι' αντιπροσώπων και αντιιμπεριαλιστικούς αγώνες σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης μιας σειράς συγκρούσεων στην αφρικανική ήπειρο (Κονγκό, Νότια Αφρική, Σομαλία, Αίγυπτος, Αγκόλα κ.ά.). Τρίτον, η διεύρυνση της ΕΟΚ αύξησε κατά πολύ τον αριθμό των κρατών μελών που είχαν αποικίες. Η ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, έφερε μαζί της ένα παγκόσμιο δίκτυο από εμπορικούς εταίρους, όπως την Ινδία που αντιπροσώπευε το ένα πέμπτο του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρομοίως, τόσο η Ισπανία όσο και η Πορτογαλία έφεραν με την προσχώρησή τους αποικιακά δίκτυα, κυρίως της Κεντρικής και της Νότιας Αμερικής (McCann, 2020).

4.3. Μέρος Γ΄: Η Σύμβαση Λομέ

4.3.1. Το νέο μοντέλο συνεργασίας μεταξύ Βορρά-Νότου

Το 1973 η ΕΟΚ και τα Συνδεδεμένα κράτη, λαμβάνοντας υπόψη τις εξωτερικές προκλήσεις και τις εσωτερικές επικρίσεις, αποφάσισαν να καταργήσουν σταδιακά το καθεστώς Γιαουντέ και ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για ένα νέο μοντέλο περιφερειακότητας (Sagr, 2021).

Τα Συνδεδεμένα κράτη, προκειμένου να διαπραγματευτούν με την ΕΚ –επιθυμώντας νέα πιθανά οφέλη σε συνδυασμό με την αίσθηση της τριτοκοσμικής αλληλεγγύης και παρόλο τον δισταγμό τους προς τη διεύρυνση της ΕΟΚ– αποφάσισαν να δώσουν έμφαση στα κοινά τους συμφέροντα σχηματίζοντας την Ομάδα κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ACP) (στο εξής Ομάδα κρατών ΑΚΕ) (Raimundo, 2020).

Το 1975 στη Λομέ, πρωτεύουσα του Τόγκο, τα εννέα μέλη της ΕΚ και τα 46 μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ υπέγραψαν τη Σύμβαση Λομέ Ι. Η νέα Σύμβαση δέσμευε τους υπογράφοντες να καθιερώσουν την πλήρη ισότητα και τη στενή και συνεχή συνεργασία σε πνεύμα διεθνούς αλληλεγγύης. Στην πραγματικότητα, και οι δύο πλευρές ενδιαφέρονταν να τονιστεί η διαφορά της Σύμβασης Λομέ από τις αφηγήσεις και τις πρακτικές του παρελθόντος. Η ρητορική της ισότιμης εταιρικής σχέσης αντικατέστησε τον όρο «Ένωση» και έδωσε προβολή στην έννοια της αλληλεγγύης Βορρά-Νότου και στην πολιτική ουδετερότητα (Raimundo, 2020).

Για την ΕΚ, η Σύμβαση Λομέ θεωρήθηκε ένας από τους πιο πετυχημένους συμβιβασμούς που επιτεύχθηκε μεταξύ των πρώην αποικιοκρατικών δυνάμεων, της παλαιότερης γαλλικής και της μεταγενέστερης βρετανικής ηγεσίας. Η επιτυχία αυτή είχε ακόμη μεγαλύτερο νόημα λόγω των

δυσκολιών που αντιμετώπιζε η Ευρώπη (στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970), καταλήγοντας σε μια Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, διαφορετική από εκείνη που είχαν οραματιστεί οι έξι ιδρυτές της (Lami, 2023).

Η Σύμβαση Λομέ, εκτός από ναυαρχίδα των συνολικών εξωτερικών υποθέσεων της ΕΚ, αποτέλεσε το μοντέλο συνεργασίας Βορρά-Νότου. Η ιδιαιτερότητά της οφείλονταν στην προβλεψιμότητα και προοδευτικότητα της οικονομικής βοήθειας, καθώς και στο γενναιόδωρο εμπορικό καθεστώς που βασιζόταν στη μη αμοιβαιότητα και στον τακτικό διάλογο μέσω θεσμών και μηχανισμών (Carbone, 2013). Καμία από τις Συμβάσεις Λομέ δεν επιβλήθηκε στην Ομάδα κρατών ΑΚΕ, αντιθέτως όλες αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης και παρά τον μεγάλο αριθμό των εμπλεκόμενων και το εύθραυστο πολλών ζητημάτων, οι εταίροι επέμειναν και η σχέση δεν κατέρρευσε (Babarinde & Faber, 2005b).

Οι Συμβάσεις επαναδιαπραγματεύονταν με την πάροδο του χρόνου. Το 1980 τέθηκε σε ισχύ η Λομέ II, το 1985 η Λομέ II και το 1990 η Λομέ IV, ενώ το 1995 πραγματοποιήθηκε η απαιτούμενη ενδιάμεση αναθεώρηση της Λομέ IV (Λομέ IV-bis), η οποία περιλάμβανε μια νέα δέσμη χρηματοδοτικών μέτρων (Mackie, J. 2021). Σε κάθε διαδοχική Σύμβαση, εισάγονταν νέα θέματα, που εν μέρει αποτελούσαν φόρο τιμής στη σταδιακή και αυξητική προσέγγιση της σχέσης Βορρά-Νότου, ενώ η εξέταση νέων και ενίοτε ευαίσθητων θεμάτων ήταν σημάδι της αλλαγής της εποχής αλλά και αντανάκλαση του ότι οι εταίροι αισθάνονταν πιο άνετα μεταξύ τους (Babarinde & Faber, 2005b).

Στις τέσσερις συμβάσεις Λομέ από το 1975 έως το 2000 συνολικά συμμετείχε σχεδόν ένα δισεκατομμύριο του παγκόσμιου πληθυσμού –71 κράτη της Ομάδας ΑΚΕ (περίπου 630 εκατομμύρια άνθρωποι) και 15 κράτη της ΕΚ (περίπου 370 εκατομμύρια άνθρωποι)– σε μια ολοένα και περισσότερο ανταγωνιστική παγκόσμια οικονομία, αποτελώντας ένα φόρουμ διαλόγου και συνεργασίας (Babarinde & Faber, 2005b).

4.3.2. Τα αμφιλεγόμενα θέματα και οι κύριες καινοτομίες της Σύμβασης Λομέ

Κατά το μεγαλύτερο μέρος της 25ετούς ιστορίας τους, οι Συμβάσεις Λομέ με εκτεταμένες παραχωρήσεις της ΕΚ προς την Ομάδα κρατών ΑΚΕ, θεωρήθηκαν ως οι πιο περίπλοκες συμφωνίες Βορρά-Νότου σε σύγκριση με τις μετέπειτα σύγχρονες συμφωνίες (Babarinde & Faber, 2005b).

Μεταξύ των αμφιλεγόμενων θεμάτων που έθιξαν οι Συμβάσεις ήταν οι μη αμοιβαίες εμπορικές παραχωρήσεις (Λομέ I), η παγκοσμιοποίηση της συνεργασίας των εταίρων (Λομέ II), τα οικονομικά,

κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα καθώς και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Λομέ III), και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η πολιτική διαρθρωτική προσαρμογή, η οικονομική διαφοροποίηση, η περιφερειακή συνεργασία εντός των μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, ο εκδημοκρατισμός και το κράτος δικαίου (Λομέ IV) (Babarinde & Faber, 2005b).

Μία από τις κύριες καινοτομίες ήταν η εγκατάλειψη της εμπορικής αμοιβαιότητας (Raimundo, 2020). Η Ομάδα κρατών ΑΚΕ, απολάμβανε το προνόμιο της παροχής δύο συστημάτων ασφάλισης εμπορευμάτων, το Σύστημα Σταθεροποίησης των Εξαγωγικών Κερδών (STABEX) στη Λομέ I και το Σύστημα Σταθεροποίησης των Εσόδων από Εξαγωγές Μεταλλευτικών Προϊόντων (SYSMIN) στη Λομέ II, για τις εξαγωγές πρώτων υλών. Τα συστήματα ασφάλισης σχεδιάστηκαν, ώστε να συμβάλουν στο μετριασμό πιθανών οικονομικών και δημοσιονομικών επιπτώσεων (Babarinde & Faber, 2005b) ως προστασία από μια πιθανή μείωση των εξαγωγών σε έναν μακρύ κατάλογο γεωργικών προϊόντων και ορυκτών (Lami, 2023), και να δικαιολογήσει τις ριζοσπαστικές παρεμβάσεις της ΕΚ στις οικονομίες των αναπτυσσόμενων χωρών (Langan, 2009).

Μετά τις αλλαγές που έφερε η Σύμβαση Λομέ I, η Λομέ II περιορίστηκε σε τροποποιήσεις, όπως την επέκταση των μηχανισμών που αποσκοπούσαν στην ενίσχυση των εσόδων από τις εξαγωγές οκτώ νέων τύπων ορυκτών, με την εισαγωγή του Συστήματος Σταθεροποίησης των Εσόδων από Εξαγωγές Μεταλλευτικών Προϊόντων (SYSMIN) (Lami, 2023).

Το καθεστώς Λομέ αντί να είναι ουδέτερο, στην πραγματικότητα ήταν πολιτικά διακριτικό, καθώς προσπαθούσε να αποστασιοποιηθεί από την αποικιοκρατία και τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων, διεκδικώντας ένα είδος μέσης οδού, πιο κοντά στις ΗΠΑ. Ένα μέρος των νέων μέτρων επηρεάστηκαν σε κάποιο βαθμό, από τις ιδέες της Θεωρίας της Εξάρτησης (Dependency Theory) που ευνοούσαν τις προστατευτικές και κρατικοδίαιτες αναπτυξιακές στρατηγικές, και ικανοποίησαν τα αιτήματα της Νέας Διεθνούς Οικονομικής Τάξης (NIEO) για ειδική μεταχείριση και μεγαλύτερη βοήθεια προς τις αναπτυσσόμενες χώρες (Raimundo, 2020).

Στο πλαίσιο των Συμβάσεων, υπήρχαν ευκαιρίες για την κοινωνία των πολιτών, για χρηματοδότηση μικρών έργων με στόχο την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των αγροτικών κοινοτήτων. Η πλειοψηφία των κυβερνήσεων της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, αντέδρασε στο άνοιγμα της Λομέ σε μη κρατικούς φορείς θεωρώντας ότι θα αποδυνάμωνε περαιτέρω το ρόλο του κράτους. Σε αντίθεση η Διακήρυξη του Entebbe, το 1997, υποστήριξε ότι «στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η αποφασιστικότητα της κοινωνίας των πολιτών να συμμετάσχει στη διαδικασία οικοδόμησης της

Ομάδας κρατών ΑΚΕ θα προωθήσει τα συμφέροντα των λαών της, τόσο στην ΕΚ όσο και σε άλλα παγκόσμια φόρουμ» (Carbone, 2008b).

Η έννοια της αποκεντρωμένης συνεργασίας και της υποστήριξης πρωτοβουλιών που προέρχονταν από τις τοπικές κοινότητες και οργανώσεις εισήχθη το 1990. Το σύστημα συγχρηματοδότησης των Οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (CSOs), είχε στόχο να μειώσει τους μεσάζοντες διαχειριστές των χρηματοδοτήσεων του Νότου, όμως παρά την αρχική αισιοδοξία, τα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά (Carbone, 2008b).

Ένα από τα προνόμια της Λομέ, ήταν η παροχή βιομηχανικής και τεχνικής συνεργασίας, ώστε να καταστεί δυνατή η αξιοποίηση της τεχνογνωσίας στις αναπτυσσόμενες χώρες και να διευκολυνθεί η εκβιομηχάνιση και η ανάπτυξη γενικότερα. Για το σκοπό αυτό, ιδρύθηκε το Κέντρο Βιομηχανικής Ανάπτυξης (CID) και το Συμβούλιο Βιομηχανικής Συνεργασίας (CIB) (Babarinde & Faber, 2005b).

Οι διαπραγματεύσεις για την αναθεώρηση της τελευταίας Σύμβασης Λομέ άρχισαν τον Οκτώβριο του 1988 στο Λουξεμβούργο, ενώ η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη –η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1987– είχε εισάγει νέους αυστηρότερους τεχνικό-υγειονομικούς κανόνες για τις εισαγωγές, αποκλείοντας με αυτό τον τρόπο προϊόντα της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, «τιμωρώντας» κατά κάποιο τρόπο τους παραγωγούς του Τρίτου Κόσμου (Lami, 2023). Σε αντίθεση με τις προκατόχους της, η Λομέ IV εφαρμόστηκε για δέκα χρόνια, με ενδιάμεση επανεξέταση μετά από πέντε χρόνια και παρόλο που η παρατεταμένη της διάρκεια στόχευε στη διατήρηση της σταθερότητας, αποτύπωσε περισσότερο την κόπωση του καθεστώσ Λομέ (Raimundo, 2020).

4.3.3. Οι εμπορικές παραχωρήσεις της Σύμβασης Λομέ στα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ

Η Σύμβαση Λομέ ως εμπορική συμφωνία εισήγαγε θετικές διακρίσεις υπέρ της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, εις βάρος όμως άλλων αναπτυσσόμενων χωρών, παρόλο που βρίσκονταν σε παρόμοιο επίπεδο ανάπτυξης, όπως η Γουατεμάλα και η Ονδούρα (Gibb, 2000).

Ίσως ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο οι Συμβάσεις Λομέ κατέληξαν να μην είναι βιώσιμες, ήταν η διαδοχή της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), το 1995 στον Γύρο της Ουρουγουάης, από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO) (Babarinde & Faber, 2005b).

Η άνοιγμα της εφαρμογής του Γενικού Συστήματος Προτιμήσεων (GSP) σε νέες αγορές ήταν κάτι πρωτοφανές τόσο για την ΕΚ όσο και για την παγκόσμια εμπορική ιστορία, επηρεάζοντας την Κοινή

Αγροτική Πολιτική (CAP), καθώς επιτράπηκε η μαζική άφιξη προϊόντων που ανταγωνίζονταν τα ευρωπαϊκά προϊόντα (Lami, 2023).

Ωστόσο το μη αμοιβαίο εμπορικό καθεστώς, δεν ήταν συμβατό με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO) και αποτελούσε παραβίαση του Ευνοούμενου Κράτους (MFN). Οι μη αμοιβαίες εμπορικές προτιμήσεις, επέτρεπαν σε περισσότερο από το 90% των εξαγωγών (κυρίως πρωτογενή προϊόντων: ζάχαρη, ρούμι, βόειο κρέας, μοσχαρίσιο κρέας και μπανάνες) της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, να εισέρχονται στην ΕΚ ατελώς. Για να διορθώσει η ΕΚ το πρόβλημα συμμόρφωσης με το άρθρο XXIV της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου, πρότεινε μια σειρά συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου, τόσο με τα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ όσο και με μεμονωμένα αναπτυσσόμενα κράτη (Babarinde & Faber, 2005b).

Το εμπόριο με τους προαναφερθέντες κανόνες μείωσε σημαντικά το μερίδιο των εξαγωγών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ προς την αγορά της ΕΚ, από 6,7% το 1976 σε 2,8% το 1994, καθώς οι δασμολογικές προτιμήσεις και η οικονομική βοήθεια δεν κατάφεραν να αντισταθμίσουν την περιθωριοποίηση της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, ούτε συνέβαλαν στη διαφοροποίηση των εξαγωγών των εν λόγω χωρών (Czerminska, 2021).

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, η Ισπανία και η Πορτογαλία προσχώρησαν στην ΕΚ, δημιουργώντας περαιτέρω προβλήματα συνοχής λόγω της αντιπαλότητας που είχε προκληθεί από το άνοιγμα των νέων αγορών στον γεωργικό τομέα της Μεσογείου. Αποτέλεσμα ήταν οι εξωευρωπαϊκές συνεργασίες να αφορούν την γεωργική ανάπτυξη και την τοπική βιομηχανία, εγκαταλείποντας τη προτεραιότητα που δίνονταν στο εξωτερικό εμπόριο και τις εξαγωγές (Lami, 2023).

Τέλος τα προϋπάρχοντα χρηματοδοτικά εργαλεία ενισχύθηκαν και προβλεπόταν μεγαλύτερη συμμετοχή από θεσμικά όργανα, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) και την Παγκόσμια Τράπεζα, ενώ για πρώτη φορά συζητήθηκε η δυνατότητα κοινών επενδύσεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, για διαδικασίες συγχρηματοδότησης (Lami, 2023).

4.3.4. Η ρήτρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η εξέλιξη της αναπτυξιακής πολιτικής

Στη Σύμβαση Λομέ, η οικονομική βοήθεια εξέφρασε αρχικά τη επιθυμία της ΕΚ να εξιλεωθεί για τα εγκλήματα που είχε διαπράξει κατά την ιμπεριαλιστική εποχή. Αναφορικά ο Γάλλος σοσιαλιστής Claude Cheysson ως Υπουργός Εξωτερικών υποστήριξε ότι «τα αναπτυξιακά κονδύλια της Επιτροπής

πρέπει στην πραγματικότητα να θεωρούνται ως ιδιοκτησία των δικαιούχων τους», επιχείρημα που στη συνέχεια διαψεύσθηκε –με δυσκολία– από τους διαδόχους του (Lami, 2023).

Σε σχέση με τη Σύμβαση Γιαουντέ II, το ποσό της οικονομικής ενίσχυσης αυξήθηκε σε ονομαστικούς όρους. Η εκταμίευση των κονδυλίων βασιζόταν στις «ανάγκες» των μελών της Ομάδας κρατών της ΑΚΕ, η οποία καθοριζόταν μεταξύ άλλων, από το κατά κεφαλήν εισόδημα (Babarinde & Faber, 2005b), και ενώ η Ομάδα κρατών ΑΚΕ συμμετείχε στη διαχείρισή των πόρων, ωστόσο οι τελικές αποφάσεις συνέχιζαν να είναι της ΕΚ (Raimundo, 2020).

Μια επιπλέον καινοτομία ήταν το Πολιτιστικό ίδρυμα (Cultural Foundation) το 1986, το οποίο έθεσε ως καθήκον του την προώθηση του διαλόγου Βορρά-Νότου στο όνομα της κοινωνικοπολιτιστικής συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε ένα πρόγραμμα βοήθειας για τον αγώνα κατά της παγκόσμιας πείνας και του υποσιτισμού, το οποίο δρομολογήθηκε ως σχέδιο ανάκαμψης και επανεκκίνησης –ένα θέμα που απασχόλησε την κοινή γνώμη, ιδίως μετά τους τρομερούς λιμούς στην Αιθιοπία το 1984-1985 (Lami, 2023).

Στη Σύμβαση Λομέ IV, υπήρξε ρήτρα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που όριζε ότι η ανάπτυξη συνεπάγεται το σεβασμό και την προώθηση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μια κίνηση που καταδικάστηκε από την Ομάδα κρατών ΑΚΕ. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δημοκρατικών αρχών και του κράτους δικαίου, έγιναν βασικά στοιχεία, με ρήτρα αναστολής, που ανέφερε ότι η μη τήρηση των όρων θα μπορούσε να οδηγήσει σε κυρώσεις, αυξάνοντας περισσότερο την ευρωπαϊκή επιρροή στις πολιτικές της Λομέ. Επιπλέον, η ενδιάμεση αναθεώρηση εισήγαγε έναν σταδιακό προγραμματισμό που διέθετε κονδύλια σε δύο δόσεις, με τη δεύτερη δόση να εξαρτάται από την πορεία προόδου της πρώτης δόσης. Αυτό το ευέλικτο και βασισμένο στις επιδόσεις σύστημα επικρίθηκε από την Ομάδα κρατών ΑΚΕ για υπονόμηση των ιδρυτικών αρχών της Λομέ. Παρόλες τις αντιδράσεις στην αναθεώρηση της Λομέ IV επεκτάθηκε η πολιτική αιρεσιμότητα και συνεχίστηκε ο έλεγχος της ΕΚ στους πόρους για την βοήθεια (Raimundo, 2020).

Έως το τέλος της δεκαετίας του 1990, η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ διευρύνθηκε τόσο σε γεωγραφικό όσο και σε πολιτικό πεδίο. Γεγονότα όπως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η παγκοσμιοποίηση, η διεύρυνση της ΕΚ (Συνθήκη Μάαστριχτ) και η διεθνής ανάπτυξη (επικράτηση της Συναίνεσης της Ουάσιγκτον), επηρέασαν σημαντικά την εξέλιξη της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ (Raimundo, 2020), με αποτέλεσμα η Ομάδα κρατών ΑΚΕ να πρέπει να μοιραστεί την προνομιακή της θέση με άλλες περιοχές, ιδίως της Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσόγειου (Carbone, 2008a). Επιπλέον σημαντικό ποσοστό της βοήθειας κατευθύνθηκε προς τη στήριξη της διαρθρωτικής

προσαρμογής, γεγονός που οδήγησε σε μείωση των κονδυλίων που στόχευαν στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη (Raimundo, 2020).

Η ΕΚ θέλοντας να γίνει ένας παγκόσμιος παράγοντας με επιρροή, αναμείχθηκε ενεργά με όλες τις περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου με αποτέλεσμα η υπερεκτεταμένη και κατακερματισμένη αναπτυξιακή πολιτική να προκαλέσει σημαντική κριτική, τόσο σε πολιτικό όσο και σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Σε επίπεδο πολιτικής, διάφορα κράτη μέλη τη ΕΚ άρχισαν να απειλούν με επαναπατρισμό της εξωτερικής τους βοήθειας, ενώ σε ακαδημαϊκό επίπεδο, ξεκίνησε μια συζήτηση σχετικά με την πραγματική προστιθέμενη αξία της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ (Carbone, 2008a).

4.3.5. Το χάσμα μεταξύ Βορρά-Νότου και το δημόσιο χρέος του Τρίτου Κόσμου

Η εξέλιξη των Συμβάσεων Λομέ έδειξε μια σταδιακή μετατόπιση από την ισότητα, την αλληλεγγύη και την ουδετερότητα, προς την αποτελεσματικότητα και την αιρεσιμότητα. Αυτή η τάση προς τους λιγότερο γενναιόδωρους, και περισσότερο εξαρτημένους και πολιτικοποιημένους όρους σήμαινε ότι η αρχική ρητορική της ισότιμης εταιρικής σχέσης Βορρά-Νότου, έχασε έδαφος. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μείωσε τη στρατηγική σημασία του Τρίτου Κόσμου, οδηγώντας σε δραστικές περικοπές της βοήθειας με επιπλέον πολιτικούς όρους, με αποτέλεσμα κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, η Ομάδα κρατών ΑΚΕ να μετακινείται στην πυραμίδα των προνομίων της ΕΚ, κάτω από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και Μεσογείου, (Raimundo, 2020).

Σύντομα κατέστη σαφές, ότι το χάσμα μεταξύ των υπανάπτυκτων και των προηγμένων οικονομιών είχε στην πραγματικότητα αυξηθεί. Το δημόσιο χρέος του Τρίτου Κόσμου, υπέστη εκθετική αύξηση που προέκυψε, ως επί το πλείστον, από τις κακώς μελετημένες επιχειρηματικές επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν από ανίκανους και διεφθαρμένους ηγέτες των αναπτυσσόμενων χωρών (Lami, 2023). Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, η οικονομική επιδείνωση και η εμβάθυνση του χρέους, αύξησαν την εξάρτησή των αφρικανικών χωρών από τη Δύση, ενώ η παγκόσμια οικονομική κατάσταση και η αυξανόμενη επιρροή των νεοφιλελεύθερων απόψεων, έκανε τους Ευρωπαίους λιγότερο ενθουσιώδεις και περισσότερο απαιτητικούς απέναντι στους εταίρους τους (Raimundo, 2020).

Οι Συμβάσεις Λομέ μετά από 25 χρόνια προνομιακών παραχωρήσεων, δεν ωφέλησαν όσο αναμένονταν την πλειοψηφία τα μέλη μεσαίου εισοδήματος της Ομάδας κρατών ΑΚΕ και πολλά μέλη παράμειναν στην κατηγορία των Λιγότερο Ανεπτυγμένων Χωρών (LDCs). Η οικονομική και

κοινωνική πρόοδος μεταξύ των μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ ήταν ανομοιογενής, κάποιες φορές δραματικά αργή και κάποιες άλλες ακόμη και αντίστροφη (Πίνακας 1). Οι Συμβάσεις Λομέ μέχρι το 2000, δεν κατάφεραν να αντιμετωπίσουν επαρκώς τις μακροοικονομικές ανισορροπίες, τη χαμηλή ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών και την έλλειψη ανταγωνισμού (Babarinde & Faber, 2005b) με τα περισσότερα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ να βλέπουν το μερίδιό τους στην αγορά της ΕΚ να μειώνεται στο μισό του επιπέδου της δεκαετίας του 1970 (Carbone, 2013).

Πίνακας 1.

Η οικονομική πρόοδος μεταξύ των μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ.

	Πληθυσμός σε εκατομμύρια	Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (δισ. \$ ΗΠΑ)	Ακαθάριστο Εθνικό κατά κεφαλήν Εισόδημα (\$)	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν %
Χώρα	2002	2002	2002	2001-2002	1980-1990	1990-2002
ΑΦΡΙΚΗ						
Αγκόλα	13	9.3	710	15.3	3.6	2.7
Μπενίν	7	2.5	380	6	2.5	4.9
Μποτσουάνα	2	5.1	3,010	3.1	11.0	5.1
Μπουρκίνα Φάσο	12	2.9	250	4.6	3.6	4.0
Μπουρούντι	7	0.7	100	3.6	4.4	-1.8
Καμερούν	16	8.7	550	4.4	3.4	2.4
Πράσινο Ακρωτήριο ¹	0.46	0.62	1347	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Δημοκρατία της Κεντρικής Αφρικής	4	1	250	-0.8	1.4	2.1
Τσαντ	8	1.8	210	9.9	6.1	2.5
Κομόρες ¹	0.76	0.24	310	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Κονγκό	4	2.2	610	3.5	3.3	1.6
Κονγκό ΕΔΑΚ	52	5	100	3	1.6	-4.4
Ακτή Ελεφαντοστού	17	10.2	620	-1.8	0.7	2.8
Τζιμπουτί ¹	0.67	0.59	880	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Εξίσωση Γουινέα ¹	0.49	2.2	4490	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Ερυθραία	4	0.8	190	1.8	ΜΔ	4.3
Αιθιοπία	67	6.5	100	2.7	2.3	4.6
Γκαμπόν	1	4	3060	3	0.9	2.5
Γκάμπια	1	0.4	270	-3.1	3.6	3.3
Γκάνα	20	5.5	270	4.5	3.0	4.3
Γουινέα	8	3.2	410	4.2	ΜΔ	4.3
Γουινέα Μπισσάου	1	0.2	130	-7.2	4.0	0.7
Κένυα	31	11.2	360	1	4.2	1.9
Λεσότο	2	1	550	3.8	4.5	3.5
Λιβερία	3	0.5	140	3.3	-7.0	7.4
Μαδαγασκάρη	16	3.8	230	-12.7	1.1	2.1

Μαλάουι	11	1.7	160	1.8	2.5	3.1
Μάλι	11	2.7	240	4.4	0.8	4.2
Μαυριτανία	3	0.8	280	3.3	1.8	4.4
Μαυρίκιος	1	4.7	3860	4.4	6.0	5.2
Μοζαμβίκη	18	3.6	200	7.7	-0.1	6.9
Ναμίμπια	2	3.5	1790	2.7	1.3	3.7
Νίγηρας	11	2	180	3	-0.1	2.6
Νιγηρία	133	39.5	300	-0.9	1.6	2.4
Ρουάντα	8	1.8	230	9.4	2.2	1.7
Σάο Τομέ και Πρίνσιπε ¹	0.16	0.05	312		ΜΔ	ΜΔ
Σενεγάλη	10	4.6	470	1.1	3.1	3.9
Σεϋχέλλες ¹	0.08	0.59	7607	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Σιέρα Λεόνε	5	0.7	140	6.3	0.5	-3.8
Σομαλία	9	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	2.1	ΜΔ
Νότια Αφρική	45	113.4	2500	3	1.0	2.2
Σουδάν	33	12.2	370	5.5	2.3	5.5
Σουαζιλάνδη	1	1.4	1240	3.6	6.7	3.2
Τανζανία	35	9.7	290	6.3	ΜΔ	3.5
Τόγκο	5	1.3	270	4.6	1.7	2.0
Ουγκάντα	25	5.9	240	6.7	2.9	6.9
Ζάμπια	10	3.5	340	3.3	1.0	1.1
Ζιμπάμπουε ²	13	6.2	480	-8.4	3.6	1.1
Σύνολο Αφρική	687.62	309.99	449.78	2.9	1.6	2.6

	Πληθυσμός σε εκατομμύρια	Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (δισ. \$ ΗΠΑ)	Ακαθάριστο Εθνικό κατά κεφαλήν Εισόδημα (\$)	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν %
Χώρα	2002	2002	2002	2001-2002	1980-1990	1990-2002
ΚΑΡΑΪΒΙΚΗ						
Μπαρμπούντα ¹	0.7	0.64	9096	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Μπαχάμες ¹	0.33	4.31	13255	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Μπαρμπάντος ¹	0.27	2.5	9123	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Μπελίζ ¹	0.26	0.8	3252	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Κούβα ¹	11	44.4	3952	ΜΔ	ΜΔ	3.9
Δομινικά ¹	0.71	0.27	3733	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Δομινικανή Δημοκρατία ²	9	19	2230	2.7	3.1	6.0
Γρενάδα ¹	0.09	0.42	4498	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Γουιάνα ¹	0.88	0.65	742	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Αϊτή	8	3.6	440	-0.9	-0.2	-1.0
Τζαμάικα	3	7	2690	1.1	2.0	0.7
Σεντ Κιτς Νέβις ¹	0.37	0.33	8850	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Αγία Λουκία ¹	0.16	0.63	3951	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Άγιος Βικέντιος/Γρεναδίνες ¹	0.12	0.35	2986	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Σουρινάμ ¹	0.42	0.54	1283	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Τρινιντάντ και Τομπάγκο	1	8.8	6750	2.7	-0.8	3.5
Σύνολο Καραϊβική	36.31	94.24	2611	1.4	ΜΔ	ΜΔ

	Πληθυσμός σε εκατομμύρια	Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (δισ. \$ ΗΠΑ)	Ακαθάριστο Εθνικό κατά κεφαλήν Εισόδημα (\$)	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Αύξηση % στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν %
Χώρα	2002	2002	2002	2001-2002	1980-1990	1990-2002
ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ						
Νήσοι Κουκ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Ανατολικό Τιμόρ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Φίτζι ¹	0.83	1.73	2085	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Κιριμπάτι ¹	0.08	0.05	538	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Νήσοι Μάρσαλ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Μικρονήσι ²	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Ναούρου ¹	0.01	0.18	13408	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Niue	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Παλάου	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Παπούα Νέα Γουινέα	5	2.8	530	-0.5	1.9	3.1
Σαμόα	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Νήσοι Σολομώντος ¹	0.46	0.25	549	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Τόνγκα ¹	0.09	0.13	1311	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Τουβαλού ¹	0.01	0.05	458	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Βανουάτου ¹	0.19	0.26	1333	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ
Σύνολο Ειρηνικός	6.67	5.45	833	-0.5	ΜΔ	ΜΔ
1. Στοιχεία από το The World Economic Factbook 2003/04 (Euromonitor). 2. Στοιχεία από τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανάπτυξης του 2003. ΜΔ: Μη Διαθέσιμο. Τα δεδομένα εισοδήματος είναι σε όρους εγχώριας παραγωγής, που αναφέρονται ως Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) αντί για εθνική παραγωγή ή Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ).						

Πηγή: Παγκόσμιοι Δείκτες Ανάπτυξης 2004 (Babarinde & Faber, 2005b).

4.3.6. Το τέλος της εποχής Λομέ και η ανάγκη προσαρμογής στη νέα χιλιετία

Καθώς πλησίαζε η λήξη της Λομέ IV, στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η συζήτηση στο εσωτερικό της ΕΚ, αμφιταλαντεύονταν στο αν θα επέκτειναν τους ειδικούς δεσμούς που είχαν αναπτύξει με τις πρώην αποικίες ή αν θα εξομάλυναν τις σχέσεις με τον υπόλοιπο αναπτυσσόμενο κόσμο. Η Ομάδα κρατών ΑΚΕ αντέδρασε, όμως παρόλο που στη δεκαετία του 1970 η ενότητα της Ομάδας κρατών ΑΚΕ οδήγησε σε σημαντικά επιτεύγματα, στην παρούσα φάση δεν κατάφερε να λειτουργήσει ως ενιαίος φορέας και, ως εκ τούτου, δεν μπόρεσε να διαπραγματευτεί ως ισότιμος εταίρος με την ΕΚ (Carbone, 2013).

Η έντονη απογοήτευση από τις τέσσερις Συμβάσεις Λομέ, ένακε πολλούς παρατηρητές να εικάζουν ότι δεν θα υπήρχε συνέχιση των Συμβάσεων μετά τον Φεβρουάριο του 2000 (12Π_ch4). Το

περιβάλλον μέσα στο οποίο διαρθρώθηκε η μακραίωνη σχέση της ΕΚ με την Ομάδα κρατών ΑΚΕ είχε αλλάξει βαθύτατα λόγω της τεχνολογικής προόδου, διευρύνοντας τον ορίζοντα και των δύο εταίρων σε νέες προκλήσεις και προσδοκίες. Εν κατά κλειδί, η εταιρική σχέση, με την έλευση της παγκοσμιοποίησης και της περιφερειοποίησης, επιβάλλονταν να προσαρμοστεί στη νέα χιλιετία (Babarinde & Faber, 2005b).

4.4. Μέρος Δ΄: Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης Κοτονού

4.4.1. Οι τρεις πυλώνες της Συμφωνίας Κοτονού και οι αλλαγές που έφερε στην εταιρική σχέση ΕΕ-ΑΚΕ

Η λήξη της Σύμβασης Λομέ πρόσφερε την δυνατότητα αναμόρφωσης και εκσυγχρονισμού της σχέσης ΕΕ³-ΑΚΕ. Αν και η ανάγκη μεταρρύθμισης ήταν κοινώς αποδεκτή, η πλευρά της Ομάδας κρατών ΑΚΕ ήταν λιγότερο πρόθυμη για εκτεταμένες αλλαγές, κάτι που αντανάκλούσε τις δικές της αδυναμίες, κυρίως για τη διατήρηση των πλεονεκτημάτων των Συμβάσεων Λομέ και της ταυτότητάς της ως ομάδα (Carbone, 2013).

Στις 23 Ιουνίου 2000, στο Κοτονού, την πρωτεύουσα του Μπενίν, τα 15 μέλη της ΕΕ και τα 77 μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, υπέγραψαν τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης Κοτονού Ι, η οποία διαδέχθηκε τις ανθεκτικές Συμβάσεις Λομέ, μετά από ένα τέταρτο αιώνα ζωής. Η Συμφωνία Κοτονού θα είχε ισχύ για 20 έτη, και τα πρακτικά της μέρη θα επαναδιαπραγματεύονταν ή μπορούσαν να επαναδιαπραγματευθούν σε μικρότερα χρονικά διαστήματα. Το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, θα ίσχυε για μια πενταετή περίοδο, ενώ το εμπορικό καθεστώς θα έπρεπε να διαπραγματευτεί πριν από τη λήξη της προπαρασκευαστικής περιόδου (Babarinde & Faber, 2005b).

Απώτερος στόχος της Συμφωνίας Κοτονού, ήταν η επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης και η μείωση της φτώχειας, βασιζόμενη σε τρεις πυλώνες: τον πολιτικό διάλογο, την αναπτυξιακή στήριξη και την οικονομική συνεργασία. Στην ουσία, αυτοί οι τρεις πυλώνες ήταν ίδιοι με τους πυλώνες των σχέσεων

³ Μετά τη Συνθήκη της Λισαβώνας ο όρος «Κοινότητα» αντικαταστάθηκε από τον όρο «Ένωση» (Nugent, 2012).

της ΕΕ με όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, ανεξαρτήτως ένταξής τους ή όχι στην Ομάδα κρατών ΑΚΕ (Babarinde & Faber, 2005a).

Η μείωση της φτώχειας, αναφέρονταν ρητά στο Μέρος 3 «Στρατηγικές ανάπτυξης» και σε άλλες διατάξεις, συμβαδίζοντας με τις διεθνείς δεσμεύσεις θεσμικών οργάνων όπως τα Ηνωμένα Έθνη και την πολυδιάστατη φύση της φτώχειας (Babarinde & Faber, 2005b).

Ο πολιτικός διάλογος, απέκτησε κεντρικότερο ρόλο και επεκτάθηκε σε νέα θέματα, όπως την ειρήνη και την ασφάλεια, τη μετανάστευση και τη διακυβέρνηση. Αν και η ιδέα της ισότιμης εταιρικής σχέσης, θεωρητικά ήταν αδιαμφισβήτητης σημασίας, ωστόσο, η πολιτική αιρεσιμότητα συνεχίστηκε και επεκτάθηκε σε νέες πτυχές. Η χρηστή διακυβέρνηση προστέθηκε ως θεμελιώδες στοιχείο, υπονοώντας ότι οι σοβαρές περιπτώσεις διαφθοράς θα μπορούσαν να οδηγήσουν, ως έσχατο μέτρο, σε κυρώσεις. Ταυτόχρονα, ενισχύθηκε η διαδικασία διαβούλευσης, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας εξωτερικής διαιτησίας. Σε αντίθεση με την κυβερνητική προσέγγιση της Λομέ, η Συμφωνία Κοτονού, έδωσε έμφαση στη συμμετοχή των μη κρατικών φορέων, για την οικοδόμηση της δημοκρατίας, η οποία επικρίθηκε ως παρέμβαση, από τις κυβερνήσεις των μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Raimundo, 2020).

Το μεγαλύτερο άνοιγμά της Συμφωνίας Κοτονού στις Οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, σήμαινε ότι θα έπρεπε οι οργανώσεις αυτές, να ενημερώνονται και να ζητείται η γνώμη τους για τις πολιτικές, τις στρατηγικές και τις προτεραιότητες της συνεργασίας ΕΕ-ΑΚΕ. Επίσης, θα μπορούσαν να συμμετέχουν στις προσπάθειες υλοποίησης δράσεων, παρέχοντας υποστήριξη ακόμα και παροχή οικονομικών πόρων (Arts, 2005).

Πολλά αποκλειστικά προνόμια, όπως η μη ανταποδοτικότητα και τα εξειδικευμένα συστήματα ασφάλισης εμπορευμάτων, αποτέλεσαν αναμνήσεις του παρελθόντος για την Ομάδα κρατών ΑΚΕ. (Babarinde & Faber, 2005b). Το εμπόριο δεν θα βασιζονταν πλέον σε αρχές μη αμοιβαιότητας, αλλά σε συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου. Η τροποποίηση αυτή, δικαιολογήθηκε από το γεγονός ότι το εμπορικό καθεστώς της Λομέ –του οποίου τα αποτελέσματα ήταν μέτρια όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη και τη διαφοροποίηση– δεν ήταν συμβατό με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Carbone, 2013).

Οι νέες πρωτοβουλίες που εισήγαγε η ΕΕ ήταν το σύστημα Όλα εκτός από Όπλα (EBA), οι δημοκρατικοί θεσμοί, το κράτος δικαίου, η μετανάστευση, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η περιφερειακή ολοκλήρωση. Τέλος ενίσχυσε το κύριο ρεύμα της πολιτικής, της οικονομικής και της

κοινωνικής ζωής προωθώντας τη συμμετοχή ομάδων πληθυσμού από πολλά κοινωνικά στρώματα συμπεριλαμβανομένου του ιδιωτικού τομέα (Babarinde & Faber, 2005b).

4.4.2. Οι διαπραγματεύσεις για τις αναθεωρήσεις των Συμφωνιών Κοτονού

Η Συμφωνία Κοτονού, σε αντίθεση με τους προδρόμους της, αποτέλεσε αναμφίβολα ένα πιο ολοκληρωμένο και εκλεπτυσμένο σύμφωνο μεταξύ της ΕΕ και της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Babarinde & Faber, 2005a). Ήταν μια συμφωνία-πλαίσιο που συγκροτούνταν από στόχους, αρχές και επιλογές μέσων, σε αντίθεση με τα αυτοτελή συστήματα κανόνων και προτύπων των Συμβάσεων Λομέ. Ωστόσο, πολλοί από τους προϋπάρχοντες κανόνες εφαρμογής, όπως οι εμπορικοί κανόνες της προπαρασκευαστικής περιόδου για την εφαρμογή της χρηματοδοτικής συνεργασίας, μεταφέρθηκαν στα παραρτήματα της Συμφωνίας (Babarinde & Faber, 2005b).

Στη πρώτη αναθεώρηση το 2005, η ΕΕ εισήγαγε τροποποιήσεις κυρίως στον πολιτικό πυλώνα, που αντανakλούσαν την κανονιστική ισχύς της ΕΕ, δίνοντας έμφαση στις πτυχές της ασφάλειας. Συμπεριλήφθηκαν ρήτρες σχετικά με την τρομοκρατία, τις μισθοφορικές δραστηριότητες, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICC) και τα όπλα μαζικής καταστροφής τα οποία προστέθηκαν στη Συμφωνία ως νέα ουσιώδη στοιχεία (Raimundo, 2020). Επιπλέον, για την επίλυση των διαφορών, σχετικά με τις θεωρούμενες παραβιάσεις των βασικών στοιχείων, ορίστηκε να γίνεται εκτενέστερος διάλογος και ως παραχώρηση, δόθηκε η δυνατότητα σε κάθε μέλος της Ομάδας κρατών ΑΚΕ να συνοδεύεται από ένα άλλο στις διαδικασίες διαβούλευσης (Mackie, 2008).

Η δεύτερη αναθεώρηση της Συμφωνίας, που υπογράφηκε στην Ουαγκαντούγκου τον Ιούνιο του 2010, αναγνώρισε τον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων της Ομάδας κρατών ΑΚΕ ως ισότιμους φορείς συνεργασίας, ενίσχυσε τον εποπτικό ρόλο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ίσης Εκπροσώπησης και έδωσε μεγαλύτερη προσοχή στην κλιματική αλλαγή και την υπερθέρμανση του πλανήτη. Επίσης δόθηκε πρόσθετη έμφαση στην ενίσχυση της περιφερειακής ολοκλήρωσης, ιδίως στον τομέα της πολιτικής αστάθειας και της επισιτιστικής ασφάλειας (Carbone, 2013). Δόθηκε σημασία στην διάσταση της Αφρικής, με την αναγνώριση της Αφρικανικής Ένωσης (ΑΕ) που ήταν ο βασικός συνομιλητής της ΕΕ σε θέματα ειρήνης και ασφάλειας. Επιπλέον επιδιώκοντας να τεθεί ο πολιτικός διάλογος σε ένα πιο ισότιμο επίπεδο, ορίστηκε ότι τα ουσιώδη μαζί με τα θεμελιώδη στοιχεία, θα έπρεπε να ισχύουν εξίσου τόσο για την Ομάδα κρατών ΑΚΕ όσο και για την ΕΕ (Raimundo, 2020).

Κατά τις διαπραγματεύσεις, τρία θέματα αποδείχθηκαν αμφιλεγόμενα. Πρώτον, λόγω της ρήτρας απαγόρευσης των διακρίσεων της Συνθήκης της Λισαβόνας, η ΕΕ επεδίωξε να συμπεριλάβει τις διακρίσεις φύλου ως αντικείμενο πολιτικού διαλόγου, στο οποίο η Ομάδα κρατών ΑΚΕ αντιτάχθηκε λόγω του ότι σε ορισμένα κράτη της Ομάδας η ομοφυλοφιλία θεωρούνταν έγκλημα. Τελικά, τα δύο μέρη αποφάσισαν να συμπεριλάβουν μόνο μια δήλωση σχετικά με όλες τις μορφές διακρίσεων βάσει της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, χωρίς να κάνουν ειδική αναφορά στην ομοφυλοφιλία. Δεύτερον, η ΕΕ επεδίωξε να εισαγάγει μια ρήτρα που να υποδεικνύει ότι η επανεισδοχή των παράνομων μεταναστών θα ήταν δεσμευτική για όλα τα μέλη της Ομάδας ΑΚΕ, χωρίς συμπληρωματική συμφωνία, ωστόσο η Ομάδα κρατών ΑΚΕ δεν συμφώνησε και τα δύο μέρη αποφάσισαν να συνεχίσουν το διάλογό εκτός του πλαισίου της Σύμβασης. Τρίτον, η Ομάδα κρατών ΑΚΕ διατύπωσε ορισμένες επιφυλάξεις για τη δέσμευση με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ICC), όμως τις απέσυρε μετά από την αντίδραση της ΕΕ (Carbone, 2013).

Η τελική αναθεώρηση της Συμφωνίας Κοτονού που ήταν προγραμματισμένη για το 2015 ματαιώθηκε. Αντ' αυτού, η ΕΕ δρομολόγησε διαβούλευση, σχετικά με το μέλλον της συνεργασίας ΕΕ-ΑΚΕ μετά το 2020. Κατά τη διαβούλευση διενεργήθηκε αξιολόγηση των 15 ετών του καθεστώτος Κοτονού, για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης ετερογένειας, τη συνεργασία στα πολυμερή φόρουμ, τις τάσεις περιφερειοποίησης εντός της Ομάδας κρατών ΑΚΕ και τη θεσμική συγκρότηση της Συμφωνίας (Raimundo, 2020).

4.4.3. Οι αμοιβαίες συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου

Όταν το 2000 υπογράφηκε η Συμφωνία Κοτονού, η εμπορική πολιτική αποτέλεσε ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα θέματα (Carbone, 2013). Η συμπερίληψη μιας σειράς κανονιστικών καινοτομιών, άλλαξε τη φύση της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ. Το άρθρο 1 υπογράμμισε τη σημασία της ενσωμάτωσης της Ομάδας κρατών ΑΚΕ στην παγκόσμια οικονομία, τα άρθρα 20 και 21 τόνισαν τη σημασία των ανταγωνιστικών αγορών και τον καθοριστικό ρόλο του ιδιωτικού τομέα, ενώ το άρθρο 67.4 αναφέρθηκε στην ανάγκη συντονισμού με άλλους διεθνείς δωρητές (Hurt, 2003).

Η ΕΕ με τις νεοσυντηρητικές ιδέες της χρηστής διακυβέρνησης και της σταθερότητας, προσπάθησε να προωθήσει ένα μοντέλο οικονομικής φιλελευθεροποίησης, με στόχο να εξασφαλίσει για την ίδια, τη συνεχή πρόσβαση στις αναδυόμενες αγορές (Carbone, 2013). Επιδιώκοντας μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα –προς απογοήτευση της Ομάδας κρατών ΑΚΕ–

απλοποίησε τις διαδικασίες διαχείρισης και τα χρηματοδοτικά μέσα, εγκαταλείποντας το Σύστημα Σταθεροποίησης των Εξαγωγικών Κερδών (STABEX) και το Σύστημα Σταθεροποίησης των Εσόδων από Εξαγωγές Μεταλλευτικών Προϊόντων (SYSMIN) (Carbone, 2017).

Το υφιστάμενο μη αμοιβαίο εμπορικό καθεστώς που ίσχυε για το σύνολο της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, αντικαταστάθηκε –προβλέποντας ωστόσο τη διατήρηση του μόνο για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες– από αμοιβαίες Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης, οι οποίες μπορούσαν να συναφθούν με έξι περιοχές (τέσσερις στην Αφρική, μία στην Καραϊβική και μία στον Ειρηνικό) μέχρι το τέλος του 2007 (Πίνακας 2). (Carbone, 2017)

Πίνακας 2.

Εισαγωγές-εξαγωγές μεταξύ της ΕΕ και της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, σε δισεκατομμύρια ευρώ.

Προδιαγραφές	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ						ΕΞΑΓΩΓΕΣ					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ομάδα κρατών ΑΚΕ Δυτική Αφρική¹ (% επιπλέον ΕΕ-27)	26.6 (1.7)	20.4 (1.2)	24.9 (1.3)	29.7 (1.6)	31.5 (1.6)	22.5 (1.3)	29.2 (1.6)	25.1 (1.4)	28.0 (1.5)	28.4 (1.3)	28.8 (1.4)	25.9 (1.3)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Ορυκτά προϊόντα (64.2)(V), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (22.7)(IV), Φυτικά προϊόντα (3.2) (VI)						Ορυκτά προϊόντα (28.7)(V), Μηχανήματα και συσκευές (16.8)(XVI), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (10.9)(VI)					
Ομάδα κρατών ΑΚΕ Κεντρική Αφρική² (% επιπλέον ΕΕ)	8.3 (0.5)	6.3 (0.4)	6.4 (0.4)	6.6 (0.3)	5.7 (0.3)	5.5 (0.3)	6.8 (0.4)	5.3 (0.3)	4.7 (0.2)	4.7 (0.2)	4.6 (0.2)	4.4 (0.2)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Ορυκτά προϊόντα (42.3)(V), Βασικά μέταλλα και τεχνουργήματα από αυτά (18.4)(XV), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (12.1)(IV)						Μηχανήματα και συσκευές (226)(XVI), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (16.2)(VI), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (13.5)(IV)					
Ομάδα κρατών ΑΚΕ Ανατολική και Νότια Αφρική³ (% επιπλέον ΕΕ)	4.2 (0.2)	4.1 (0.2)	4.5 (0.2)	3.8 (0.2)	3.6 (0.2)	3.3 (0.2)	5.8 (0.3)	5.9 (0.3)	6.9 (0.4)	5.4 (0.3)	6.2 (0.3)	5.0 (0.3)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Φυτικά προϊόντα (28.1)(II), Τρόφιμα, Κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και υφαντουργικά είδη (13.9)(XI), Βασικά μέταλλα και τεχνουργήματα από αυτά (10.0)(XV)						Μηχανήματα και συσκευές (25.4)(XVI), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (17.0)(VI), Εξοπλισμός μεταφορών (14.9)(XVII)					
Ομάδα κρατών ΑΚΕ Αναπτυξιακή Κοινότητα Νότιας Αφρικής (SADC)⁴ (% επιπλέον ΕΕ)	25.5 (1.5)	22.7 (1.4)	22.6 (1.3)	25. (1.3)	26.8 (1.4)	22.3 (1.3)	28.3 (1.5)	24.9 (1.3)	26.7 (1.3)	26.1 (1.3)	27.1 (1.3)	21.1 (1.1)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Μαργαριτάρια, πολύτιμα μέταλλα και τεχνουργήματα από αυτά (33.0)(XIV), Ορυκτά προϊόντα (21.4)(V), Εξοπλισμός μεταφορών (16.4)(XVII), Βασικά μέταλλα και τεχνουργήματα από αυτά (11.3)(XV)						Μηχανήματα και συσκευές (29.1)(XVI), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (16.7)(VI), Εξοπλισμός μεταφορών (13.1)(XVII), Βασικά μέταλλα και τεχνουργήματα από αυτά (5.1)(XV)					

Ομάδα κρατών ΑΚΕ Caribbean Countries ⁵ (% επιπλέον ΕΕ)	3.9 (0.3)	3.1 (0.2)	3.5 (0.2)	3.8 (0.2)	4.6 (0.2)	3.4 (0.2)	6.7 (0.4)	6.4 (0.3)	6.6 (0.3)	7.0 (0.3)	7.1 (0.3)	5.4 (0.3)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Ορυκτά προϊόντα (31.6)(V), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (15.3)(VI), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (13.2)(IV), Φυτικά προϊόντα (10.1)(II), Εξοπλισμός μεταφορών (8.2)(XVII)						Μηχανήματα και συσκευές (23.7)(XVI), Εξοπλισμός μεταφορών (12.1)(XVII), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (9.0)(IV), Προϊόντα της χημικής ή συναφούς βιομηχανίας (7.9)(VI)					
Ομάδα κρατών ΑΚΕ Χώρες του Ειρηνικού ⁶ (% επιπλέον ΕΕ)	1.1 (0.1)	0.81 (0.1)	1.3 (0.1)	1.2 (0.1)	1.3 (0.1)	1.3 (0.1)	1.8 (0.1)	2.0 (0.1)	1.5 (0.1)	2.7 (0.1)	1.5 (0.1)	1.7 (0.1)
κύρια εμπορεύματα (ως % του συνόλου) (HS section)	Εξοπλισμός μεταφορών (32.3)(XVII), Ζωικά ή φυτικά λίπη και έλαια (26.7)(III), Τρόφιμα, ποτά, καπνός (20.1)(IV), Ορυκτά προϊόντα (9.3)(V)						Εξοπλισμός μεταφορών (85,5)(XVII), Μηχανήματα και συσκευές (5,7)(XVI), Ορυκτά προϊόντα (3,0)(V)					
1. Μπενίν, Μπουρκίνα Φάσο, Πράσινο Ακρωτήριο, Γκάμπια, Γκάνα, Γουινέα, Γουινέα Μπισσάου, Ακτή Ελεφαντοστού, Λιβερία, Μάλι, Μαυριτανία, Νίγηρας, Νιγηρία, Σενεγάλη, Σιέρα Λεόνε, Τόγκο. 2. Καμερούν, Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, Τσαντ, Κονγκό, Κονγκό (Λαϊκή Δημοκρατία), Ισημερινή Γουινέα, Γκαμπόν, Σάο Τομέ και Πρίνσιπε. 3. Κομόρες, Τζιμπουτί, Ερυθραία, Αιθιοπία, Μαδαγασκάρη, Μαλάουι, Μαυρίκιος, Σεϋχέλλες, Σομαλία, Σουδάν, Ζάμπια, Ζιμπάμπουε. 4. Αναπτυξιακή Κοινότητα Νότιας Αφρικής, Αγκόλα, Μποτσουάνα, Λεσότο, Μοζαμβίκη, Ναμίμπια, Νότια Αφρική, Σουαζιλάνδη 5. Αντίγκουα και Μπαρμπούντα, Μπαχάμες, Μπαρμπάντος, Μπελίζ, Κούβα, Δομινικανή Δημοκρατία, Δομινικανή Δημοκρατία, Γρενάδα, Γουιάνα, Αϊτή, Τζαμάικα, Άγιος Χριστόφορος και Νέβις, Άγιος Λουκάς, Άγιος Βικέντιος, Σουρινάμ, Τρινιντάντ και Τομπάγκο. 6. Νήσοι Κουκ, Φίτζι, Κιριμπάτι, Νήσοι Μάρσαλ, Μικρονησία, Ναούρου, Νιούε, Παλάου, Παπούα Νέα Γουινέα, Σαμόα, Νήσοι Σολομώντα, Ανατολικό Τιμόρ, Τόνγκα, Τουβαλού, Βανουάτου.												

Πηγή: Βασίστηκε σε στοιχεία της Eurostat (Czerminka, 2021).

Αυτό φάνταζε ελκυστικό για τρεις λόγους. Πρώτον, οι Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης με γκρουπ μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ ήταν αποτελεσματικότερο μέσο συνεργασίας, καθώς κάθε συμφωνία έχει τις διαπραγματεύσεις της, τους θεσμούς της και την οικονομική και τεχνική της υποστήριξη. Δεύτερον, τα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ λειτουργώντας σε γκρουπ, βρίσκονταν θεωρητικά σε καλύτερη διαπραγματευτική θέση. Τρίτον, η ΕΕ διέτρεχε μικρότερο κίνδυνο να θεωρηθεί νεοαποικιοκρατική δύναμη, εφόσον διαπραγματεύονταν με γκρουπ μελών και όχι με μεμονωμένα «μικρά» μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Faber, 2005). Ο νέος τρόπος εμπορικής συνεργασίας –με βάση την προτιμησιακή αμοιβαία απελευθέρωση μεταξύ των έξι περιοχών και της ΕΕ– προκάλεσε εσωτερικές συγκρούσεις στην Αφρική, καθώς ερχόταν σε σύγκρουση με το πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, της απελευθέρωσης του εμπορίου, την περιφερειοποίηση και τις διαδικασίες περιφερειακής ολοκλήρωσης (Storey, 2006).

Καθώς η ΕΕ δεν έχει ακόμη αναπτύξει την πολιτική βούληση και το θάρρος να αντιμετωπίσει τα σοβαρά προβλήματα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, αποδείχτηκε ζημιόγonos για την αγροτική

κοινότητα των μελών στην Ομάδα κρατών ΑΚΕ και άλλων υπανάπτυκτων κοινωνιών (Babarinde & Faber, 2005b). Επιπλέον η έκδοση του κανονισμού Όλα εκτός από τα όπλα (EBA), σε συνδυασμό με την προτιμησιακή πρόσβαση στις εξαγωγές των Λιγότερο Αναπτυγμένων Χωρών, εισήγαγε περαιτέρω επιπλοκές και συνέβαλε στην υπονόμηση της αλληλεγγύης της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Carbone, 2013).

4.4.4. Η διαχείριση της εξωτερικής βοήθειας και οι στρατηγικές μείωσης της φτώχειας

Από τις αρχές του 20ου αιώνα, όσον αφορά τη διαχείριση της εξωτερικής βοήθειας, η Συμφωνία Κοτονού –εκτός από την απλούστευση των διαδικασιών, τη μείωση του χάσματος μεταξύ ανάληψης υποχρεώσεων και εκταμίευσης –έδωσε έμφαση στη δημοσιονομική στήριξη με τρεις συνιστώσες. Πρώτον, το 2001 δημιουργήθηκε ένας νέος φορέας, η EuropeAid, για την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση όλων των προγραμμάτων εξωτερικής βοήθειας. Δεύτερον, ο πολυετής προγραμματισμός βασίστηκε σε Έγγραφα Στρατηγικής ανά Χώρα (CSPs) και σε Εθνικά Ενδεικτικά Προγράμματα (NIPs) και τρίτον, η ευθύνη διαχείρισης, ανατέθηκε κυρίως σε εξωτερικούς αντιπροσώπους, με στόχο τη δημιουργία ισχυρότερης ιδιοκτησίας των προγραμμάτων και την προώθηση καλύτερου συντονισμού με τους διεθνείς δωρητές (Carbone, 2008b).

Στη Συμφωνία Κοτονού, εισήχθησαν πιο σαφή κριτήρια για την κατανομή των αναπτυξιακών πόρων, που θα έπρεπε να βασίζονται στις ανάγκες των δικαιούχων, ενώ σύμφωνα με τις επιδόσεις υπήρχε δυνατότητα προσαρμογής μετά από ενδιάμεσες αξιολογήσεις (Carbone, 2013). Οι αποφάσεις χρηματοδότησης ορίζονταν από την ΕΕ και το νέο σύστημα προγραμματισμού έγινε το εργαλείο για στοχευμένες παρεμβάσεις, με έντονες διχαστικές συνέπειες (Carbone, 2017).

Παρόλο που οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας (MDGs), αποτέλεσαν μια πιο μακροχρόνια και προβλέψιμη μορφή δημοσιονομικής στήριξης για τα μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, στα Έγγραφα Στρατηγικής Χώρας, την περίοδο 2002-2007 στο 9ο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, και την περίοδο 2008-2013 στο 10ο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, σημειώθηκε ένα είδος συμβιβασμού μεταξύ της αποτελεσματικότητας της βοήθειας και της ιδιοκτησίας της ανάπτυξης από τις αναπτυσσόμενες χώρες (Carbone, 2013).

Στον τομέα της βοήθειας, εκτός από τη ρητή δέσμευση με τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας (MDGs), η πρώτη αναθεώρηση της Συμφωνίας το 2005, εισήγαγε μεγαλύτερη ευελιξία στη

διαδικασία εκταμίευσης της βοήθειας (σε κάποιες περιπτώσεις, η βοήθεια μπορούσε να αυξηθεί μονομερώς), αυξάνοντας περαιτέρω την εξουσία της ΕΕ (Raimundo, 2020).

Χωρίς αμφιβολία η Ομάδα κρατών ΑΚΕ, θα έπρεπε να εντείνει τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που είχε ξεκινήσει από τη δεκαετία του 1990, με στόχους ταυτόσημους με τους πυλώνες της Συμφωνίας. Ένα ενθαρρυντικό παράδειγμα αυτής της προσπάθειας ήταν η πρωτοβουλία της Νέας Εταιρικής Σχέσης για την Ανάπτυξη της Αφρικής (NEPAD), για την εξάλειψη της φτώχειας, τη προώθηση της βιώσιμης μεγέθυνσης και ανάπτυξης, την ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία και την επιτάχυνση της χειραφέτησης των γυναικών (Babarinde & Faber, 2005b).

Από το 2000 και μετά, η θέση της Ομάδας κρατών ΑΚΕ στις τάξεις των αποδεκτών βοήθειας συρρικνώθηκε (Babarinde & Faber, 2005a). Παρά την εκπεφρασμένη δέσμευση της Συμφωνίας για μείωση της φτώχειας, η κατανομή βοήθειας από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης δεν αυξήθηκε σε πραγματικούς όρους (Πίνακας 3) (Carbone, 2017), και το ποσό των 13,5 δισεκατομμυρίων ευρώ που ανακοινώθηκε για την πρώτη πενταετία –σχεδόν ίδιο με το προηγούμενο πακέτο– αποτέλεσε περαιτέρω απόδειξη της μειωμένης θέσης της Ομάδας κρατών ΑΚΕ στην αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ (Babarinde & Faber, 2005a).

Πίνακας 3.

Η βοήθεια από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης προς την Ομάδα κρατών ΑΚΕ.

Συμφωνία	Ημερομηνία	Αριθμός μελών της ΕΕ	Αριθμός μελών της Ομάδας κρατών ΑΚΕ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης	Χρηματοδότηση Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (εκατομμύρια ευρώ)
Συνθήκη της Ρώμης	Μάρτιος 1957	6	31	1 (1958-64)	581
Γιαουντέ Ι	Ιούλιος 1964	6	18	2 (1964-70)	666
Γιαουντέ ΙΙ	Ιούλιος 1969	6	19	3 (1970-5)	843
Λομέ Ι	Φεβρουάριος 1975	9	46	4 (1975-80)	3.124
Λομέ ΙΙ	Οκτώβριος 1979	9/10	57	5 (1980-5)	4.754
Λομέ ΙΙΙ	Δεκέμβριος 1984	10/12	66	6 (1985-90)	7.754
Λομέ ΙV	Δεκέμβριος 1989	12	69	7 (1990-5)	10.800
Lome IV-bis	Νοέμβριος 1995	15	71	8 (1995-2000)	12.967
Κοτονού	Ιούνιος 2000	15	77	9 (2000-7)	13.500
Κοτονού-bis	Ιούνιος 2005	27	78	10 (2006-13)	22.682
Κοτονού-ter	Ιούνιος 2010	27/28	78	11 (2014-20)	30.506

Πηγή: Από την ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Carbone, 2017).

Μετά από πρόταση που υπέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2012, σε μια προσπάθεια γενικότερης μεταρρύθμισης, η αναπτυξιακή βοήθεια καταργήθηκε σταδιακά στα μέλη μεσαίου και υψηλότερου εισοδήματος της Ομάδας κρατών ΑΚΕ, ώστε να αντιμετωπιστούν οι επικρίσεις και οι απειλές επαναπατρισμού της βοήθειας που είχαν διατυπώσει διάφορες χώρες της Ευρώπης. Αυτή η διαφοροποίηση στα προγράμματα εξωτερικής βοήθειας, σε συνδυασμό με την ελάχιστη αύξηση που συμφωνήθηκε στο 11ο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, προκάλεσαν την έντονη δυσaréσκεια της Ομάδας κρατών ΑΚΕ (Carbone, 2013).

Ενώ θεωρητικά η Συμφωνία παρείχε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την ενσωμάτωση της κοινωνίας των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία, η συνολική ποιότητα της συμμετοχής δεν ήταν ικανοποιητική, σημειώνοντας μικρή πρόοδο μεταξύ της πρώτης (2002-2007) και της δεύτερης (2008-2013) περιόδου προγραμματισμού, προκαλώντας αμφιβολίες σχετικά με την ικανότητα της ΕΕ να αποτελέσει θεσμό μάθησης. Στην πραγματικότητα, η ΕΕ εκταμιεύοντας χρημάτων, σε μέλη της Ομάδας κρατών ΑΚΕ με ανεπαρκή διοικητική ικανότητα, έθεσε σε κίνδυνο τη δέσμευση της Συμφωνίας για συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία. Έτσι το χάσμα μεταξύ της θεωρίας και της πρακτικής στην αναπτυξιακή πολιτική εξακολουθούσε να είναι μεγάλο (Carbone, 2008b).

4.4.5. Οι κανονιστικές διατάξεις της Συμφωνίας Κοτονού και η αμφισβήτηση της εταιρικής σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ

Με τη Συμφωνία Κοτονού, η ΕΕ προσπάθησε να προωθήσει τα συμφέροντά της, επιβάλλοντας τα δικά της προτιμώμενα μοντέλα και παγκόσμιες φιλοδοξίες. Πολλοί ήταν εκείνοι που είδαν στη Συμφωνία ένα θρίαμβο του ρεαλισμού επί του ιδεαλισμού και μια μετατόπιση από τη συνεργασία στον εξαναγκασμό (Carbone, 2011).

Οι κανονιστικές διατάξεις της συμφωνίας δημιούργησαν αμφιβολίες σχετικά με την χρήση του όρου «εταιρική σχέση», αντί για παράδειγμα «σχέση εντολέα-εντολοδόχου» (Kingah, 2006) και η επιβολή κανόνων για τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατική συμμετοχή, την ισότητα των φύλων (Debusscher & Van der Vleuten 2012), την περιφερειακή ολοκλήρωση και τη βιώσιμη ανάπτυξη οδήγησαν σε ένα κραυγαλέο χάσμα μεταξύ ρητορικής και πραγματικότητας (Carbone, 2013). Επιπρόσθετα οι αμφιλεγόμενες διαπραγματεύσεις για τις Συμφωνίες Οικονομικής

Εταιρικής Σχέσης και η αυξημένη προβολή πολιτικών θεμάτων και θεμάτων ασφάλειας, έθεσαν υπό αμφισβήτηση το πραγματικό νόημα της εταιρικής σχέσης (Carbone, 2013).

Καθώς η ΕΕ είχε γίνει πιο ορατός παράγοντας στην παγκόσμια σκηνή –συνάπτοντας μια σειρά από επίσημες διμερείς και πολυμερείς σχέσεις με κάθε γωνιά του πλανήτη– η σχέση με την Ομάδα κρατών ΑΚΕ αποτέλεσε πλέον ένα μόνο κομμάτι της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής της (Babarinde & Faber, 2005b). Η Ομάδα κρατών ΑΚΕ έπρεπε πλέον να αγωνιστεί για να συνυπάρξει με τις άλλες αναπτυσσόμενες χώρες, και να ανταγωνιστεί για τους σπάνιους πόρους της ΕΕ (Babarinde & Faber, 2005b).

Η εξέλιξη και η εφαρμογή της Συμφωνίας Κοτονού, έδειξε ότι οι περισσότερες από τις αρχικές προσδοκίες της δεν εκπληρώθηκαν. Ο απολογισμός της, 10 χρόνια μετά την έναρξη ισχύος, φάνηκε να υποδηλώνει ότι, παρά την έμφαση που δόθηκε στην εταιρική σχέση, τα πρότυπα ασύμμετρων σχέσεων του προηγούμενου αιώνα ενισχύθηκαν, και η τρίτη προγραμματισμένη αναθεώρησή της το 2015, θεωρήθηκε περισσότερο ως μια ευκαιρία προβληματισμού για τις προοπτικές του πλαισίου συνεργασίας των δύο εταίρων πριν από τη λήξη της το 2020 (Carbone, 2013).

4.4.6. Η αξιολόγηση της Συμφωνίας Κοτονού και οι αντιπαραθέσεις

Μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2007, σε μια περίοδο οικονομικής και πολιτικής κρίσεις στην ευρωπαϊκή ήπειρο, η ΕΕ ξεκίνησε μια θεμελιώδη επανεξέταση της εξωτερικής της δράσης (Carbone, 2013).

Στο εσωτερικό της ΕΕ, τα σημάδια μείωσης της δέσμευσης με τη Συμφωνία Κοτονού γίνονταν ολοένα και πιο εμφανή (Carbone, 2013). Από την μια, η διεύρυνση της ΕΕ σε γεωγραφικές περιοχές που στερούνταν συγγένειας με μεταποικιακές κληρονομίες, έφεραν ένα ευρύ φάσμα νέων κρατών μελών (Raimundo, 2020) που προτιμούσαν τα επίπεδα φτώχειας να ορίζουν τις αναπτυξιακές πολιτικές και όχι οι αποικιακές κληρονομίες, και από την άλλη, οι υπερασπιστές της προτιμησιακής σχέσης με την Ομάδα κρατών ΑΚΕ, φάνηκε να έχουν χάσει τον ενθουσιασμό τους. Επιπρόσθετα, η επιλογή της διαφοροποίησης και της περιφερειοποίησης για τη βοήθεια και το εμπόριο και η αναδιοργάνωση της Γενικής Διεύθυνσης Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης (DG DEVCO) με βάση γεωγραφικά κριτήρια, υποδηλώσαν μια αξιοσημείωτη αλλαγή στάσης για σύναψη στρατηγικών συμμαχιών με πιο «λειτουργικές» χώρες σε σχέση με την Ομάδα κρατών ΑΚΕ (Carbone, 2013).

Εκτός από τα κενά εφαρμογής και τις αντιπαραθέσεις, η εμφάνιση παράλληλων πλαισίων πολιτικής οδήγησαν σε σταδιακή και σχετική αποδυνάμωση της εταιρικής σχέσης και η Συμφωνία Κοτονού έχασε τη δυναμική της (Raimundo, 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναλύει την εξέλιξη της σχέσης ΕΕ-ΑΚΕ μέσω του θεσμικού πλαισίου της, από τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 έως τη λήξη της Συμφωνίας Κοτονού το 2020, ώστε να αξιολογηθεί ο τρόπος με τον οποίο έχει επηρεαστεί από τις κανονιστικές αξίες της ΕΕ. Συγκεκριμένα εξετάζει, αν η σχέση ΕΕ-ΑΚΕ θεμελιώνεται ως ισότιμη εταιρική σχέση, ή αν πρόκειται για μια ασύμμετρη σχέση στην οποία, αρχές όπως η δημοκρατία, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, η ειρήνη και οι θεμελιώδεις ελευθερίες είναι οι όροι με αντάλλαγμα την εμπορική συνεργασία. Εξετάζει κατά πόσο, η κατανομή της οικονομικής βοήθειας είναι σε συνάρτηση με την κανονιστική ρητορική της, ή αν τα συμφέροντα της υπερισχύουν.

Παρόλο που η εταιρική σχέση ΕΕ-ΑΚΕ οικοδομήθηκε πάνω σε αξίες που πρέσβευαν την αλληλεγγύη και την αναζήτηση ενός ισότιμου διεθνούς οικονομικού συστήματος, η πρώιμη σύνδεση απέτυχε να προσφέρει οικονομική και κοινωνική βελτίωση στις αποικίες, λόγω αμφίβολων προγραμμάτων βοήθειας και συχνά εκμεταλλευτικών αποικιακών εμπορικών προτύπων (Langan, 2012). Στην εποχή των Συμβάσεων Λομέ, τα αναπτυξιακά οφέλη συνέχισαν να είναι μικρά για τις πρώην αποικίες, καθώς το εμπόριο μειώθηκε παρά τις κανονιστικές δεσμεύσεις για μια πιο δίκαιη οικονομική σχέση Βορρά-Νότου, ενώ στο πλαίσιο της Συμφωνίας Κοτονού, εφαρμόστηκαν κανόνες για Συμφωνίες Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης (EPAs), που ουσιαστικά προώθησαν μόνο τα εμπορικά συμφέροντα της ΕΕ (Langan, 2012) οδηγώντας σε ένα κραυγαλέο χάσμα μεταξύ ρητορικής και πραγματικότητας (Carbone, 2013)

Η σημαντικότερη απόδειξη της σιωπηλής εξουσίας πειθάρχησης της ΕΕ προς την Ομάδα κρατών ΑΚΕ είναι η προσπάθεια επιβολής αξιών, όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, η ειρήνη και οι θεμελιώδεις ελευθερίες μέσω υλικών κινήτρων δηλαδή ως προϋπόθεση για οικονομική βοήθεια (Scheipers & Sicurelli, 2008).

Τα αποτελέσματα της εργασίας τείνουν προς την άποψη ότι η κανονιστική πολιτική ισχύς της ΕΕ βασίζεται σε μια ρεαλιστική στρατηγική υλοποίησης των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων της και όχι σε μια ιδεαλιστική προσέγγιση (Scheipers & Sicurelli, 2008).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Altin, O. (2022). Normative Power Policy in European Union-Africa Relations in the Context of the Cotonou Agreement and the Economic Partnership Agreements and its impacts on empowering Africa. *Journal of Management and Economics Research*, 20(3), 123-151.
- Arts, K. (2005). Political Dialogue in a 'New' Framework. In *The European Union and the Developing Countries* (pp. 155-175). Brill Nijhoff.
- Babarinde, O. (2019). New directions in EU-Africa development initiatives. *EU Development Policies: Between Norms and Geopolitics*, 111-134.
- Babarinde, O., & Faber, G. (2005a). Conclusion: Synopses and Future Research. In *The European Union and the Developing Countries* (pp. 261-266). Brill Nijhoff.
- Babarinde, O., & Faber, G. (2005b). From Lomé to Cotonou: ACP-EU partnership in transition. In *The European Union and the Developing Countries* (pp. 1-15). Brill Nijhoff.
- Bountagkidis, G. K., Fragkos, K. C., & Frangos, C. C. (2015). EU development aid towards Sub-Saharan Africa: Exploring the normative principle. *Social sciences*, 4(1), 85-116.
- Carbone, M. (2008a). Introduction: The new season of EU development policy. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(2), 111–113. <https://doi.org/10.1080/15705850801999321>
- Carbone, M. (2008b). Theory and practice of participation: Civil society and EU development policy. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(2), 241-255.
- Carbone, M. (2011). The European Union and China's rise in Africa: Competing visions, external coherence and trilateral cooperation. *Journal of Contemporary African Studies*, 29(2), 203–221. <https://doi.org/10.1080/02589001.2011.555195>
- Carbone, M. (2013). Rethinking Acp-Eu Relations After Cotonou: Tensions, Contradictions, Prospects. *Journal of International Development*, 25(5), 742-756.
- Carbone, M. (2013). Rethinking Acp-Eu Relations After Cotonou: Tensions, Contradictions, Prospects. *Journal of International Development*, 25(5), 742-756.
- Carbone, M. (2013). Rethinking Acp-Eu Relations After Cotonou: Tensions, Contradictions, Prospects. *Journal of International Development*, 25(5), 742-756.
- Carbone, M. (2017). The European Union and International Development. In C. Hill, et al. (Eds.), *International relations and the European Union* (3rd ed., pp. 292-315). Oxford: Oxford University Press.
- Carbone, M. (2023). When elephants fight, it is the grass that suffers: the Russo-Ukrainian conflict and the decentring-recentring conundrum in EU-Africa relations. *Journal of European Integration*, 45(3), 539-557.
- Czermanska, M. (2021). Trade relations between EU and African, Caribbean and pacific countries: with or without economic partnership agreements?.
- Debusscher, P., & Van der Vleuten, A. (2012). Mainstreaming gender in European Union development cooperation with sub-Saharan Africa: promising numbers, narrow contents, telling silences. *International development planning review*, 34(3).
- Faber, G. (2005). Economic Partnership Agreements and regional integration among ACP Countries. In *The European Union and the Developing Countries* (pp. 85-109). Brill Nijhoff.
- Fioramonti, L., & Poletti, A. (2008). Facing the giant: Southern perspectives on the European Union. *Third World Quarterly*, 29(1), 167-180.
- Gibb, R. (2000). Post-Lomé: The European Union and the South. *Third World Quarterly*, 21(3), 457-481.

- Hurt, S. R. (2003). Co-operation and coercion? The Cotonou Agreement between the European Union and ACP states and the end of the Lomé Convention. *Third World Quarterly*, 24(1), 161-176.
- James, P. (1995). Structural realism and the causes of war. *Mershon International Studies Review*, 39(Supplement_2), 181-208.
- Kingah, S. (2006). The revised Cotonou Agreement between the European Community and the African, Caribbean and Pacific States: innovations on security, political dialogue, transparency, money and social responsibility. *Journal of African law*, 50(1), 59-71.
- Lami, G. (2023). Political Europe: The Cold War and the Great Decolonisation—From the Yaoundé Convention to Lomé Conventions. In *100 Years of World Wars and Post-War Regional Collaboration: How to Create 'New World Order'?* (pp. 101-118). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Langan, M. (2012). Normative power Europe and the moral economy of Africa—EU ties: a conceptual reorientation of 'normative power'. *New Political Economy*, 17(3), 243-270.
- Mackie, J. (2008). Continuity and change in international co-operation: The ACP-EU Cotonou Partnership Agreement and its first revision. *Perspectives on European Politics and Society*, 9(2), 143-156.
- McCann, G. (2020). The rise and fall of associationism: The Yaoundé and Lomé conventions. *Studia z Polityki Publicznej*, 27(3), 9-29.
- McCann, G. (2020). The rise and fall of associationism: The Yaoundé and Lomé conventions. *Studia z Polityki Publicznej*, 27(3), 9-29.
- Mearsheimer, J. J. (2013). Structural realism. *International relations theories: Discipline and diversity*, 3, 77-93.
- Nugent, N. (2012). Πολιτική και Διακυβέρνηση στην ΕΕ. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές. Αθήνα: Σαββάλας
- Polonska-Kimunguyi, E. (2023). The Myth of Peace and Statehood in European Integration Theory: The Imperial Legal Order of the Rome Treaty. *European Foreign Affairs Review*, 28(2).
- Raimundo, A. (2020). From the Treaty of Rome to Cotonou: Continuity and change in the governance of EU-Africa relations. In *The Routledge handbook of EU-Africa relations* (pp. 59-69). Routledge.
- Sakr, R. L. (2020). The Making of EU-Africa Trade Regionalism: The Law and Governance of the Yaoundé and Lomé Conventions (1963-1985). *Edinburgh School of Law Research Paper*, (2020/08).
- Sakr, R. L. (2021). From colonialism to regionalism: The Yaoundé conventions (1963–1974). *International & Comparative Law Quarterly*, 70(2), 449-489.
- Scheipers, S., & Sicurelli, D. (2008). Empowering Africa: normative power in EU–Africa relations. *Journal of European Public Policy*, 15(4), 607-623.
- Sepos, A. (2013). Imperial power Europe? The EU's relations with the ACP countries. *Journal of Political Power*, 6(2), 261-287.
- Storey, A. (2006). Normative power Europe? Economic partnership agreements and Africa. *Journal of contemporary African studies*, 24(3), 331-346.